

ΑΥΤ 3/2020

**Τοποθέτηση Επιτρόπου Διοικήσεως και Προστασίας
Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων ως**

**Εθνική Ανεξάρτητη Αρχή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (NHRI)
σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσης της Ρομά κοινότητας στην
Κύπρο**

Προϊστάμενος: Γιώργος Κακότας
Ερευνώσα Λειτουργός: Έλενα Καρεκλά

22, Δεκεμβρίου, 2020

Εισαγωγή

1. *“Πού βρίσκεται η ουσία του ανθρωπισμού, όταν κάθε μέρα υπάρχουν Ρομά που αποκλείονται από την κοινωνία, καθώς και άλλοι που εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν εμπόδια μόνο και μόνο λόγω του χρώματος του δέρματός τους ή των θρησκευτικών τους πεποιθήσεων.”*

*Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν
Πρόεδρος Ευρωπαϊκής Επιτροπής
16 Σεπτεμβρίου 2020, Ομιλία για την Κατάσταση της Ευρώπης
(State of the Union)*

2. Με πληθυσμό περίπου 10-12 εκατομμύρια άτομα, η Ρομά κοινότητα είναι η μεγαλύτερη διακρατική μειονότητα της Ευρώπης. Συχνά οι Ρομά είναι θύματα φυλετικών και κοινωνικών διακρίσεων, χωρίς ίση πρόσβαση σε εκπαίδευση, απασχόληση, στέγαση και υγειονομικές υπηρεσίες. Την τελευταία δεκαετία, τα ζητήματα των Ρομά αποτελούν βασικό θέμα στην ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ειδικά μετά και την υιοθέτηση, το 2011, από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή του Πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά μέχρι το 2020¹ και, δύο χρόνια αργότερα, της Σύστασης² του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για αποτελεσματικά μέτρα ένταξης των Ρομά, η οποία παρέχει κατευθυντήριες γραμμές στα κράτη μέλη για ενίσχυση της εφαρμογής των εθνικών τους στρατηγικών. Σε πρόσφατη μάλιστα Ανακοίνωσή³ της η Επιτροπή θέτει ένα νέο στρατηγικό πλαίσιο, που προάγει την

¹ COM(2011) 173 τελικό

² Council Recommendation on effective Roma integration measures in the Member States

³ COM(2020) 620 τελικό

αποτελεσματική ισότητα, την κοινωνικοοικονομική ένταξη και την ουσιαστική συμμετοχή των Ρομά.

3. Στην Κύπρο, ο αριθμός των Ρομά (Κουρπέτες – Gurbetties) – όπως προτιμούν να αποκαλούνται) υπολογίζεται στα περίπου 1250 άτομα, εκ των οποίων **650-700 υπολογίζεται ότι διαμένουν στις υπό τον έλεγχο της Δημοκρατίας περιοχές.**
4. Κυρίως, οι Ρομά διαμένουν σε περιοχές της Λεμεσού (Άγιος Αντώνιος και Πολεμίδα) και της Πάφου (Μακούντα, Σταυροκόννου και Πόλη Χρυσοχούς).
5. Η γλώσσα της Ρομά κοινότητας στην Κύπρο λέγεται «Gurbetcha», εξ ου και οι ίδιοι αυτοπροσδιορίζονται ως «Kurbet/Gurbet – Kurbetties/Gurbetties». Οι πλείστοι είναι δίγλωσσοι, δηλαδή μιλούν Gurbetcha και την τουρκοκυπριακή διάλεκτο, ενώ λίγοι είναι αυτοί που μπορούν να επικοινωνήσουν, σε περιορισμένο έστω βαθμό, στα ελληνικά.
6. Σύμφωνα με το Σύνταγμα, αναγνωρίζεται η ύπαρξη της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας, όπως επίσης και των τριών θρησκευτικών ομάδων (Αρμένιοι, Λατίνοι, Μαρωνίτες). Οι Ρομά δεν αναγνωρίστηκαν ως ξεχωριστή ομάδα/ μειονότητα, και οι ίδιοι επέλεξαν να ανήκουν στην τουρκοκυπριακή κοινότητα, κυρίως στη βάση της θρησκείας και της γλώσσας τους.
7. Μετά τα γεγονότα του 1974, οι Ρομά μετακινήθηκαν στις κατεχόμενες περιοχές, ενώ, κυρίως μετά τον άνοιγμα των οδοφραγμάτων, το 2003, σημαντικός αριθμός μετεγκαταστάθηκε στο έδαφος που βρίσκεται υπό τον αποτελεσματικό έλεγχο της Δημοκρατίας, με την ελπίδα καλύτερων συνθηκών διαβίωσης.

Διενεργηθείσα έρευνα

8. Διαχρονικά, τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ρομά κοινότητα αφορούν: (α) στην εκπαίδευση των Ρομά παιδιών, (β) στις συνθήκες στέγασης, (γ) στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας, (δ) στη πρόσβαση σε κατάλληλες υπηρεσίες υγείας και γενικότερα, (ε) στη διασφάλιση της κοινωνικής τους ευημερίας.

9. Για τον λόγο αυτό, κρίθηκε απαραίτητη η επικοινωνία και η λήψη πληροφοριών, αρχικά από εκπροσώπους των Ρομά και από τη μη-κυβερνητική οργάνωση, CypROM, η οποία αποτελεί τη μόνη οργάνωση που δραστηριοποιείται με κύριο αντικείμενο τα ζητήματα που αντιμετωπίζει η Ρομά κοινότητα στην Κύπρο και στην οποία συμμετέχουν τόσο Ρομά όσο και μη Ρομά άτομα. Στη συνέχεια, λήφθηκαν οι θέσεις και οι απόψεις των αρμοδίων για το κάθε ζήτημα υπηρεσιών του κράτους. Συγκεκριμένα, λήφθηκαν τα σχόλια των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας, του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας και της Υπηρεσίας Διαχείρισης Τουρκοκυπριακών Περιουσιών. Λόγω των περιοριστικών μέτρων που λήφθηκαν για περιορισμό εξάπλωσης της πανδημίας, οι συναντήσεις με τους πιο πάνω φορείς έγιναν διαδικτυακά.
10. Διενεργήθηκε, ακόμη, επιτόπια επίσκεψη στην συνοικία Αγίου Αντωνίου στη Λεμεσό, όπου διαμένουν Ρομά, καθώς επίσης και στον οικισμό στα Πολεμίδια, όπου στεγάζονται Ρομά σε προκατασκευασμένες οικιστικές μονάδες.
11. Τέλος, μελετήθηκαν οι διαπιστώσεις, θέσεις και εισηγήσεις που καταγράφονται ειδικά για τη Ρομά κοινότητα στην Κύπρο, σε Εκθέσεις διεθνών οργανισμών που δραστηριοποιούνται στην προστασία και τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Θέσεις CypROM μη-κυβερνητικής οργάνωσης, NGO:

12. Τη δική της οπτική για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ρομά κοινότητα, παρουσίασε η Πρόεδρος της μη-κυβερνητικής οργάνωσης CypROM, στα πλαίσια συνάντησης που είχαν μαζί της Λειτουργοί του Γραφείου μου. Στη συνάντηση συμμετείχε και εκπρόσωπος της Ρομά κοινότητας, η οποία εξέφρασε και τις δικές της θέσεις σε σχέση με τις συνθήκες διαβίωσης της κοινότητάς της.
13. Στη συνάντηση, επιβεβαιώθηκε ότι οι βασικοί τομείς, στους οποίους οι Κύπριοι Ρομά αντιμετωπίζουν προβλήματα, είναι η εκπαίδευση, η απασχόληση η πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, και κυρίως, όπως υποστηρίχθηκε, οι συνθήκες στέγασης.
14. Συγκεκριμένα, κατά τη συνάντηση, τέθηκαν οι πιο κάτω ισχυρισμοί :

Θέματα στέγασης

15. Με την επιστροφή, κατά το 2003, σημαντικού αριθμού Κυπρίων Ρομά στις υπό τον έλεγχο της Δημοκρατίας περιοχές, τούς παραχωρήθηκαν σπίτια,

με τη βοήθεια του Υπουργείου Εσωτερικών, τα οποία ανήκουν σε Τουρκοκύπριους (ΤΚ) και τα οποία ήταν υπό τη διαχείριση της Υπηρεσίας Διαχείρισης Τουρκοκυπριακών Περιουσιών. Απαιτούνταν, ωστόσο, επιδιορθώσεις, ώστε να καταστούν τα σπίτια αυτά κατάλληλα για χρήση.

16. Αν και στην αρχή, η εμπλεκόμενη Υπηρεσία προέβη σε ενέργειες για επιδιόρθωση/ συντήρηση των σπιτιών, στην πορεία η επικοινωνία μαζί της έγινε δύσκολη. Το πρόβλημα είναι εμφανέστερο στην επαρχία Λεμεσού, όπου η ανταπόκρισή της Υπηρεσίας σε αιτήματα των κατοίκων για επιδιόρθωση/ συντήρηση των σπιτιών, δεν φαίνεται να είναι ικανοποιητική.
17. Παρόλο που υπάρχουν κονδύλια για επιδιορθώσεις των περιουσιών, δεν γίνεται σωστή αξιοποίησή τους, ενώ στις περιπτώσεις που εγκρίνεται κάποιο αίτημα για επιδιόρθωση, προκύπτει μεγάλη καθυστέρηση στην υλοποίηση, με αποτέλεσμα οι επηρεαζόμενοι να αναγκάζονται να προβαίνουν από μόνοι τους σε προσωρινές επιδιορθώσεις.
18. Πέραν από τα θέματα υποδομής των σπιτιών, υπάρχει επίσης και πρόβλημα χωρητικότητας, αφού, σε πολλές περιπτώσεις, οικογένειες με ανήλικα παιδιά, διαμένουν σε σπίτια με μόνο ένα υπνοδωμάτιο και ένα κοινόχρηστο χώρο.
19. Σε κάποιες, μάλιστα, από τις κατοικίες, δεν υπάρχει καν παροχή ρεύματος ή νερού και οι διαμένοντες σε αυτές αναγκάζονται να «δανείζονται» νερό και ρεύμα από άλλες παρακείμενες κατοικίες. Αυτό συμβαίνει κυρίως στις περιπτώσεις που ο ένοικος δεν έχει στην κατοχή του το σχετικό πιστοποιητικό/ βεβαίωση από την Υπηρεσία Διαχείρισης ΤΚ Περιουσιών, για χρήση του υποστατικού, με αποτέλεσμα οι εμπλεκόμενοι πάροχοι (Αρχή Ηλεκτρισμού Κύπρου και Υδατοπρομήθεια) να μην προβαίνουν σε ανάλογη σύνδεση με το υποστατικό.
20. Οι κάτοικοι του οικισμού στα Πολεμίδια δεν έχουν σχεδόν καμία επαφή με την ευρύτερη κοινωνία, και, ειδικά οι γυναίκες, είναι πλήρως αποξενωμένες.
21. Για σκοπούς ανάδειξης και επίλυσης των προβλημάτων στέγασης που αντιμετωπίζουν οι Ρομά που διαμένουν στην Επαρχία Λεμεσού, η **Οργάνωση CypROM** είχε αποστείλει τον Νοέμβριο του 2017 σχετική επιστολή στο Υπουργείο Εσωτερικών.

Θέματα Ευημερίας/Απασχόλησης

22. Μεγάλος αριθμός των Κυπρίων Ρομά εξαρτάται για τη διαβίωσή του από το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (ΕΕΕ), το οποίο καταβάλεται από το κράτος, αφού πολύ λίγοι εργάζονται, κυρίως για λόγους που σχετίζονται με τη μη γνώση της ελληνικής γλώσσας και την απουσία οποιωνδήποτε επαγγελματικών δεξιοτήτων.
23. Ωστόσο, και στο θέμα της λήψης του ΕΕΕ, προκύπτουν διάφορα προβλήματα, όπως:
- Σε περιπτώσεις που η αρμόδια υπηρεσία (*Υπηρεσία Διαχείρισης Επιδομάτων Πρόνοιας*) επιθυμεί να επαναξιολογήσει κατά πόσο πληρούνται τα κριτήρια, προβαίνει σε τερματισμό της παροχής του και μετά ενημερώνει σχετικά τους λήπτες ή ζητά από αυτούς την προσκόμιση επιπρόσθετων βεβαιώσεων/πιστοποιητικών.
 - Οι επιστολές της αρμόδιας αρχής αποστέλλονται στα ελληνικά και αυτό αποτελεί πρόβλημα για τη συγκεκριμένη κοινότητα, καθώς οι πλείστοι δεν γνωρίζουν ελληνικά και όσοι γνωρίζουν, ο βαθμός γνώσης τους περιορίζεται στην απλή προφορική επικοινωνία.
 - Σε κάποιες περιπτώσεις ζητείται από τους λήπτες η προσκόμιση βεβαίωσης για διαμονή σε συγκεκριμένη κατοικία, την οποία, όμως, δεν είναι σε θέση να εξασφαλίσουν, λόγω των προαναφερόμενων προβλημάτων με την Υπηρεσία Διαχείρισης ΤΚ Περιουσιών.
26. Θα μπορούσαν να γίνουν προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ειδικά διαμορφωμένα για τη Ρομά κοινότητα.

Θέματα Εκπαίδευσης

27. Για τα θέματα της εκπαίδευσης, το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας είναι βοηθητικό και υποστηρικτικό στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που υπάρχουν. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν προβλήματα, το βασικότερο των οποίων είναι η πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου από τους μαθητές, πριν την ολοκλήρωση της βασικής τους εκπαίδευσης.
28. Επίσης, δεν υπάρχει ιδιαίτερη διαφοροποίηση του αναλυτικού προγράμματος, πέραν της παροχής μαθημάτων γλώσσας, ούτως ώστε αυτό να είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες, την κουλτούρα και τη

νοοτροπία των παιδιών της κοινότητας, με στόχο, ουσιαστικά, να αποκτήσουν ενδιαφέρον για το σχολείο και την εκπαίδευση. Επιπρόσθετα, δεν υπάρχει καταγραφή των παιδιών που είναι σε ηλικίες φοίτησης, ώστε να διασφαλίζεται η υποχρεωτική εγγραφή και φοίτηση στη βασική εκπαίδευση. Η φοίτηση είναι μιν, υποχρεωτική, αλλά δεν υπάρχει ανάλογος έλεγχος.

Θέματα Υγείας

29. Όσον αφορά την πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας, έγινε αναφορά ότι ορισμένοι Ρομά κατάφεραν να εγγραφούν στο Γενικό Σύστημα Υγείας (ΓΕΣΥ), αλλά υπάρχουν και αρκετοί άλλοι, οι οποίοι δεν γνωρίζουν καν την ύπαρξη του.
30. Πολλές φορές οι Ρομά αποτείνονται στα Τμήματα Πρώτων Βοηθειών για περίθαλψη, ενώ σημαντικό πρόβλημα διαπιστώνεται και στην επικοινωνία τους με το ιατρικό ή παραϊατρικό προσωπικό, λόγω γλώσσας.

Θέσεις Εμπλεκόμενων δημοσίων αρχών:

(α) Θέσεις των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας

31. Οι θέσεις των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας (ΥΚΕ) λήφθηκαν στα πλαίσια συνάντησης που είχαν Λειτουργοί του Γραφείου μου με αρμόδιες Λειτουργούς των ΥΚΕ στις 14/12/2020.
32. Όπως πληροφορηθήκαμε, οι ΥΚΕ έχουν οριστεί ως το Εθνικό Σημείο Επαφής για τους Ρομά έπειτα από απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου στις 2 Δεκεμβρίου 2011, και εκπροσωπούν την Κύπρο σε συναντήσεις που γίνονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για θέματα που αφορούν στην ανάπτυξη εθνικών στρατηγικών ένταξης των Ρομά.
33. Στα πλαίσια αυτά, το 2012, οι ΥΚΕ υπέβαλαν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή **δέσμη μέτρων**⁴ που προωθούσε η Κύπρος για την ένταξη των Ρομά στους τομείς της εκπαίδευσης, της στέγασης, της απασχόλησης, της υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών.

Στο υπό αναφορά έγγραφο που υπέβαλαν οι ΥΚΕ στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αναφέρονταν τα ακόλουθα:

⁴ Policy Measures of Cyprus for the Social Inclusion of Roma – έγγραφο το οποίο υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2012.

Στον τομέα της Εκπαίδευσης:

- 33.1 Αναγνωρίστηκαν ως κύριες προκλήσεις, αφενός το να πεισθούν οι οικογένειες Ρομά να εγγράψουν τα παιδιά τους στο σχολείο και, αφετέρου, το να δημιουργηθεί ένα περιβάλλον συνεργασίας, κατανόησης και σεβασμού μεταξύ των μαθητών και των γονέων διαφόρων εθνοτικών προελεύσεων. Αναφέρθηκε ακόμη το ότι, η πλειοψηφία των σχολείων με υψηλή εγγραφή και φοίτηση Ρομά σε περιοχές που θεωρούνται κοινωνικά μειονεκτούντες, λειτουργούσαν – τη δεδομένη στιγμή – ως Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ), στη συνέχεια εντάχθηκαν στο σχέδιο «Στάσεις για την κοινωνική και σχολική ένταξη (ΔΡΑΣΕ) και ότι, γενικά το Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας ακολουθούσε για το θέμα μια στρατηγική θετικής δράσης, με πρόσθετους πόρους.
- 33.2 Τα εισηγούμενα μέτρα περιλάμβαναν: τη στελέχωση των σχολείων με δίγλωσσους δασκάλους για διευκόλυνση της επικοινωνίας, πρωινό για όλους της μαθητές Ρομά και γεύματα για εκείνους μαθητές που φοιτούσαν στο ολοήμερο σχολείο, ειδική στήριξη των Ρομά μαθητών από την Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας και τις ΥΚΕ, οργάνωση διαπολιτισμικών δραστηριοτήτων και εκπαιδευτικών σεμιναρίων για γονείς.
- 33.3 Αναφέρθηκε ότι είχε προωθηθεί αναβαθμισμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σχετικά με την πολυπολιτισμική εκπαίδευση, με στόχο την ομαλή ένταξη των μαθητών από διαφορετικά εθνικά υπόβαθρα στο εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς και ανάλογη ενδοϋπηρεσιακή κατάρτιση των εμπλεκόμενων εκπαιδευτικών στη φιλοσοφία της πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης.
- 33.4 Ως επιπρόσθετος στόχος τέθηκε η ενθάρρυνση της στενής συνεργασίας μεταξύ του προσωπικού του σχολείου και γονέων των μαθητών Ρομά, στον σχεδιασμό δράσεων για την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών των τελευταίων.

Στον τομέα της Απασχόλησης:

- 33.5 Τα εισηγούμενα μέτρα αφορούσαν την προώθηση γλωσσικών προγραμμάτων για τους Ρομά, μεταξύ άλλων ενηλίκων που δεν μιλάνε ελληνικά, ως προϋπόθεση για την ανάπτυξη επαγγελματικών δεξιοτήτων.

Στον τομέα της Υγείας:

- 33.6 Τα εισηγούμενα μέτρα αναφέρονταν στα γενικά προγράμματα για την ανίχνευση και θεραπεία των λοιμωδών νοσημάτων, στις υπηρεσίες εμβολιασμού, τομογραφίες κορμού, ιατρικές εξετάσεις .

Στον τομέα της Στέγασης:

- 33.7 Τα μέτρα αναφέρονταν σε ενέργειες που έγιναν για να κλείσει το χάσμα μεταξύ των Ρομά και της υπόλοιπης κοινωνίας. Αφενός, αφορούσαν σε επισκευές/βελτιώσεις σε υπάρχουσες ΤΚ κατοικίες που κατοικούνταν από Ρομά στη Λεμεσό και στην Πάφο και αφετέρου, σε στεγαστικά προγράμματα για τους Ρομά, που αποτελούνταν από την κατασκευή προκατασκευασμένων οικιστικών μονάδων έξω από την πόλη της Λεμεσού και έξω από την πόλη της Πάφου, εξοπλισμένων, όπως αναφέρθηκε, με όλες τις βασικές παροχές, όπως: νερό, ηλεκτρισμό, ηλιακούς θερμοσίφωνες, εγκατάσταση τηλεφωνικής γραμμής και αποχετευτικό σύστημα.
34. Επίσης, όπως σημείωσαν οι Λειτουργοί των ΥΚΕ, τον Μάιο του 2016, οι Υπηρεσίες εξασφάλισαν συγχρηματοδότηση, μέσω του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Δικαιώματα, Ισότητα και Ιθαγένεια» 2014-2020 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, για την υλοποίηση του έργου που αφορούσε στη σύσταση και λειτουργία της «Κυπριακής Εθνικής Πλατφόρμας για τους Ρομά». Πρωταρχικός σκοπός της Πλατφόρμας ήταν η δημιουργία ενός πλαισίου για την ενδυνάμωση του διαλόγου για θέματα που αφορούν τους Ρομά, όπως είναι η εκπαίδευση, η στέγαση, η απασχόληση, η υγεία και οι κοινωνικές υπηρεσίες. Σε αυτή συμμετείχαν κυβερνητικοί φορείς, ανεξάρτητες αρχές, αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης, μη-κυβερνητικές οργανώσεις, ακαδημαϊκοί, καθώς και εκπρόσωποι των ιδίων των Ρομά. Όπως αναφέρθηκε, μεταξύ Ιουλίου 2016 και Μαρτίου 2017, διενεργήθηκαν 4 συναντήσεις, κατά τις οποίες, οι εκπρόσωποι των Ρομά έθεταν τα κυριότερα ζητήματα που τους απασχολούσαν, τα οποία, τη δεδομένη στιγμή, αφορούσαν κυρίως στη στέγαση και στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν σε σχέση με τις απαιτούμενες διαδικασίες για λήψη του Ε.Ε.Ε.
35. Σε ένα γενικό πλαίσιο, οι Λειτουργοί της υπηρεσίας ανέφεραν ότι τα ζητήματα των Ρομά τυγχάνουν χειρισμού κατά τον ίδιο τρόπο που τυγχάνουν χειρισμού οι υπόλοιπες ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, οι οποίοι έχουν ανάγκη από την στήριξη των Υπηρεσιών. Δεν υπάρχει, όπως ανέφεραν, ξεχωριστή θεσμοθετημένη πολιτική για τους Ρομά, ούτε έχουν καθοριστεί συγκεκριμένοι λειτουργοί, ως σημεία επαφής, στους οποίους να ανατέθηκε η διαχείριση των ζητημάτων της συγκεκριμένης κοινότητας. Όπως εξηγήθηκε περαιτέρω, οι Υπηρεσίες λειτουργούν με εξειδικεύσεις και στον κάθε Λειτουργό ανατίθεται συγκεκριμένη θεματική δράση. Κατ' επέκταση, εάν προκύψει θέμα, σε οποιαδήποτε θεματική, στο οποίο επηρεαζόμενο πρόσωπο είναι Ρομά, θα τύχει της ίδιας στήριξης από τον/την αρμόδιο/α λειτουργό, όπως οποιοδήποτε άλλο ευάλωτο άτομο. Από την εμπειρία τους, δε, οι Λειτουργοί των ΥΚΕ υποστήριξαν ότι οι Ρομά, σε γενικό επίπεδο, γνωρίζουν για τις διαδικασίες πρόσβασής τους στις υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη

και του γεγονότος ότι οι πλείστοι εξαρτώνται οικονομικά από δημόσιες παροχές.

36. Τονίστηκε από τις Λειτουργούς των ΥΚΕ ότι μεγάλο κομμάτι του δικού τους ρόλου είναι διαμεσολαβητικό μεταξύ των Ρομά και των αρμόδιων υπηρεσιών. Σε περιπτώσεις, δηλαδή, που οι Ρομά αντιμετωπίζουν δυσκολίες πρόσβασης σε οποιαδήποτε υπηρεσία ή προκύπτουν καθυστερήσεις στην εξέταση των αιτημάτων τους, οι Υπηρεσίες είναι σε θέση να διαμεσολαβήσουν και το έχουν πράξει στο παρελθόν, ώστε να διευθετηθεί το ζήτημα, το συντομότερο και να εξευρεθεί η κατάλληλη λύση.
37. Όσον αφορά στη στέγαση σε χώρους εκτός από αυτούς που είναι υπό τη διαχείριση της Υπηρεσίας Διαχείρισης ΤΚ Περιουσιών, οι Λειτουργοί ανέφεραν ότι, όπως όλοι οι δικαιούχοι, έτσι και οι Ρομά, εάν επιθυμούν, μπορούν να αποταθούν στις Υπηρεσίες, νοουμένου ότι είναι λήπτες Ε.Ε.Ε. και να λαμβάνουν επίδομα ενοικίου. Σε αυτή την περίπτωση, θα πρέπει οι ίδιοι να εξεύρουν χώρο διαμονής και να συνάψουν σχετική συμφωνία με τον ιδιοκτήτη. Μας αναφέρθηκε, επίσης ότι, πρόσφατα, Λειτουργοί των ΥΚΕ επισκέφθηκαν των οικισμό των Ρομά στα Πολεμίδια για να ελέγξουν τις συνθήκες διαμονής και να ενημερώσουν/καθοδηγήσουν τους διαμένοντες εκεί σε θέματα εξασφάλισης Ε.Ε.Ε. και «νομιμοποίησης» της διαμονής τους στις προπαρασκευασμένες οικίες.
38. Σχετικά με το ερώτημα του κατά πόσο έχει ποτέ πρόσφατα χαρτογραφηθεί ο πληθυσμός των Ρομά, η απάντηση ήταν αρνητική. Σημειώθηκε, ωστόσο, το γεγονός ότι, κατά την απογραφή του πληθυσμού, η απάντηση στην ερώτηση κατά πόσο ανήκουν στην κοινότητα Ρομά ή όχι είναι προαιρετική. Με αυτό το δεδομένο, καθίσταται ακόμη πιο δύσκολη η χαρτογράφησή τους. Παρόλα αυτά, ενδεχομένως, να προκύψουν νέα δεδομένα με την απογραφή του πληθυσμού κατά το 2021.
39. Επιπρόσθετα, οι Λειτουργοί αναφέρθηκαν στις νέες υποχρεώσεις, οι οποίες τους ανατέθηκαν στη βάση της πρόσφατης Ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το νέο Στρατηγικό Πλαίσιο της ΕΕ για τους Ρομά, για ισότητα, ένταξη και συμμετοχή (2020-2030). Βάσει τούτου, ανέφεραν, **θα πρέπει να προωθήσουν ένα νέο δεκαετές Σχέδιο Δράσης ένταξης της Ρομά κοινότητας, για την εκπόνηση του οποίου θα κληθούν να συνδράμουν όλες οι αρμόδιες υπηρεσίες, αναλόγως των αρμοδιοτήτων τους.**

40. Τέλος, οι Λειτουργοί αναφέρθηκαν στη διαδικασία αναδιάρθρωσης των ΥΚΕ, η οποία έχει ήδη τροχοδρομηθεί και στα πλαίσια της οποίας, προβλέπεται εφαρμογή προγράμματος και μέτρων, σε συνεργασία με τις **τοπικές αρχές**, για πιο στοχευμένη χαρτογράφηση των αναγκών στήριξης των ευάλωτων πολιτών της εκάστοτε επαρχίας/ κοινότητας. Υπό αυτό το πρίσμα, αναμένεται ότι οι επαρχίες/ κοινότητες, οι οποίες χειρίζονται θέματα που σχετίζονται με τις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά, θα είναι σε θέση να αναγνωρίσουν τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν και να εισηγηθούν μέτρα για καλύτερο χειρισμό. Στόχος, δε, είναι όπως οι τοπικές αρχές λειτουργήσουν ως πύλη των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού προς τις ΥΚΕ, ώστε να οι Υπηρεσίες να είναι πιο προσβάσιμες και αποτελεσματικές.

(β) Θέσεις του Υπουργείου Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας (ΥΠΠΑΝ)

41. Οι θέσεις του ΥΠΠΑΝ για τα θέματα της εκπαίδευσης των Ρομά μαθητών λήφθηκαν στα πλαίσια 2 συναντήσεων που είχαν Λειτουργοί του Γραφείου μου με αρμόδιο Λειτουργό του Υπουργείου στις 07/12/2020, σχέση με την πρωτοβάθμια εκπαίδευση και, με τον Διευθυντή Μέσης Γενικής Εκπαίδευσης στις 14/12/ 2020, σε σχέση με τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

42. Επιβεβαιώθηκε ότι τα σχολεία (νηπιαγωγεία και δημοτικά), όπου φοιτούν παιδιά Ρομά, τόσο στη Λεμεσό όσο και στην Πάφο, είχαν αρχικά ενταχθεί στις Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (ΖΕΠ), με στόχο την ενίσχυση και στήριξη των μαθητών και της ομαλής κοινωνικοποίησής τους. Τέτοια σχολεία είναι το Δημοτικό Σχολείου Αγίου Αντωνίου (18^ο Δημοτικό Σχολείο) στη Λεμεσό και το Δημοτικό Πόλης Χρυσοχούς.
43. Στα πλαίσια αυτά, είχαν τεθεί, και εφαρμόζονται, συγκεκριμένα μέτρα στήριξης, όπως: ενισχυτική διδασκαλία για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, οικονομική στήριξη για βιβλία, μεταφορά στο σχολείο, στολές και δωρεάν πρωινό και μεσημεριανό.
44. Τα εν λόγω Σχολεία, από το 2016, έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα «ΔΡΑΣΕ»⁵, που είναι η μετεξέλιξη των σχολείων ΖΕΠ. Στο πλαίσιο αυτό

⁵ Το πρόγραμμα «Δράσεις Σχολικής και Κοινωνικής Ένταξης (ΔΡΑ.Σ.Ε.)» εγκρίθηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο στις 29/7/2015, και, έχει ως στόχους: τη στήριξη του πληθυσμού που ζει κάτω από το όριο της φτώχειας ή βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, τη διασφάλιση της κοινωνικής πρόνοιας και στήριξη των οικονομικά ασθενέστερων ομάδων του πληθυσμού, την ενίσχυση της

έχουν παραχωρηθεί στους μαθητές επιπρόσθετες διδακτικές περιόδους για ενισχυτική διδασκαλία, ειδικά στα μαθήματα γλώσσας και μαθηματικών.

45. Παράλληλα, από τη σχολική χρονιά 2015-2016, το Δημοτικό Σχολείο Αγίου Αντωνίου (18^ο Δημοτικό Σχολείο) στη Λεμεσό στελεχώθηκε με ΤΚ δάσκαλους, οι οποίοι παραδίδουν μαθήματα τουρκικής γλώσσας, και με ένα βοηθό εκπαιδευτικό ο οποίος ενισχύει το έργο των δασκάλων εντός της τάξης ή παρέχει ξεχωριστά ενισχυτική διδασκαλία σε όσους μαθητές το χρειάζονται.
46. Επίσης, η **διάλεκτος** των Κυπρίων πολιτών Ρομά, η **Kurbetcha** και η **κουλτούρα** τους, διδάσκονται πλέον στα παιδιά, σε εθελοντική βάση, στα πλαίσια του ολοήμερου προαιρετικού σχολείου. Ακόμη, στο ίδιο Δημοτικό Σχολείο, έχει συσταθεί γραφείο Τουρκολόγου/ Επικοινωνιολόγου.
47. Παράλληλα, στο Δημοτικό σχολείο Αγίου Αντωνίου έχουν αναληφθεί πρωτοβουλίες για εξωσχολικές δραστηριότητες/εκδηλώσεις και έχει καταρτιστεί ειδικό πρόγραμμα για εκμάθηση της γλώσσας/ διαλέκτου και της κουλτούρας των μαθητών, με στόχο τη συμμετοχή των γονέων και των στενών συγγενών και την κοινωνικοποίηση και την ενδυνάμωση των σχέσεων με το σχολικό περιβάλλον και την κοινότητα. Ωστόσο, λόγω της παρούσας πανδημίας, η διοργάνωση των εν λόγω δραστηριοτήτων έχει, προς το παρόν, ανασταλεί, αλλά στόχος είναι να ξεκινήσουν εκ νέου με τον νέο χρόνο, μόλις αυτό καταστεί εφικτό.
48. Όσον αφορά τη φοίτηση των παιδιών, σημειώθηκε ότι, από πλευράς του Υπουργείου, δεν υπάρχει ξεκάθαρη εικόνα για τον αριθμό των Ρομά παιδιών που είναι σε ηλικία φοίτησης και, άρα, θα πρέπει να είναι εγγεγραμμένα στα σχολεία. Η καταγραφή αυτή είναι δύσκολη, λόγω του ότι οι Ρομά επιλέγουν να εντάσσονται στην ΤΚ κοινότητα και να δηλώνουν Τουρκοκύπριοι και όχι Ρομά ως ξεχωριστή ομάδα πολιτών. Αυτό που διασφαλίζει το Υπουργείο είναι την πρόσβαση των παιδιών στην εκπαίδευση, χωρίς οποιαδήποτε διάκριση.
49. Γενικά, τα τελευταία χρόνια, ο αριθμός των Ρομά μαθητών που φοιτούν στα δημοτικά σχολεία έχει μειωθεί. Σε ότι αφορά το τρέχον σχολικό έτος, αν και δεν υπάρχουν, λόγω πανδημίας, ακριβή στατιστικά στοιχεία, υπολογίζεται ότι υπάρχουν περίπου 10-12 Ρομά μαθητές στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

κοινωνικής συνοχής, τη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων, τη μείωση της σχολικής αποτυχίας και της παραβατικότητας και τη μείωση της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου (http://www.moec.gov.cy/seayp/drasi_drase.html)

50. Σε σχέση με το ζήτημα της παραμονής και της συστηματικής φοίτησης, αναφέρθηκε ότι, όσον αφορά τη Δημοτική εκπαίδευση, εάν διαπιστωθεί απουσία από το σχολείο, για πέραν των έξι συνεχόμενων ημερών, χωρίς την παρουσίαση πιστοποιητικού, καταβάλλονται προσπάθειες για εντοπισμό του παιδιού και επιστροφή του στο σχολείο.
51. Δεδομένου ότι η φοίτηση στο σχολείο είναι υποχρεωτική μέχρι την ηλικία των 15 ετών, όταν υπάρχουν συνεχόμενες απουσίες ή διακοπόμενη εκπαίδευση, το ΥΠΠΑΝ προβαίνει σε σχετικές καταγγελίες στην Αστυνομία, για λήψη μέτρων.
52. Ως πρόκληση για το μέλλον, είναι η παροχή στα Ρομά παιδιά που φοιτούν στη Δημοτική εκπαίδευση, ενός ικανοποιητικού επίπεδου μόρφωσης που να επιτρέπει την ένταξή τους στη Μέση Εκπαίδευση και θα διασφαλίζει ότι δεν θα παραμένουν «λειτουργικά αναλφάβητοι». Δεδομένου ότι, στο Δημοτικό, επιτρέπεται η επανάληψη μιας ακαδημαϊκής χρονιάς για μόνο μία φορά, σε περίπτωση που ένα παιδί συνεχίζει να έχει αδυναμίες, δεν υπάρχει άλλη δυνατότητα πέραν της παροχής στήριξης και ενισχυτικής διδασκαλίας, ανεξαρτήτως των αποτελεσμάτων. Σημειώθηκε, ωστόσο, ότι το *Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης*, το οποίο υπάγεται στο ΥΠΠΑΝ διεξάγει κάθε χρόνο έρευνα αλφαριθμητισμού, εξετάζοντας, ουσιαστικά, το επίπεδο γνώσεων των μαθητών της τρίτης και της έκτης δημοτικού και τα αποτελέσματα αποστέλλονται στα σχολεία, για ανάλογο χειρισμό. Εάν η Διεύθυνση ενός σχολείου ζητήσει στήριξη από το Υπουργείο, στη βάση των αποτελεσμάτων της έρευνας, τότε το Υπουργείο προβαίνει στις απαραίτητες ενέργειες για ανάλογη στήριξη.

Δευτεροβάθμια εκπαίδευση

53. Αναφέρθηκε ότι ο αριθμός των Ρομά μαθητών που φοιτούν την τελευταία πενταετία στο Γυμνάσιο Αγίου Αντωνίου στη Λεμεσό είναι κατά μέσο όρο 10, εκ των οποίων οι πλείστοι ανταποκρίνονται στις μαθησιακές τους υποχρεώσεις. Σημειώθηκε, ωστόσο, ότι, ο εντοπισμός εκείνων των Ρομά παιδιών που δεν παρακολουθούν τα μαθήματα, δεν είναι πάντα εύκολος. Τον εντοπισμός τους δε, δυσχεραίνει και το γεγονός ότι, όταν αυτοί ερωτηθούν για την καταγωγή τους, δηλώνουν ότι είναι ΤΚ και όχι Ρομά, παρόλο που τους παρέχεται η επιλογή.
54. Οι βασικοί στόχοι του Υπουργείου, στο δευτεροβάθμιο επίπεδο εκπαίδευσης, είναι, κατά πρώτο, η εγγραφή και παραμονή των παιδιών στο σχολείο μέχρι την ολοκλήρωση της βασικής εκπαίδευσης και κατά δεύτερον, η επιτυχής ένταξή τους στο σχολικό περιβάλλον και η «συνεκπαίδευση» τους με τους υπόλοιπους μαθητές.

55. Όσον αφορά στη στήριξη και στην ενίσχυση των παιδιών αυτών, αναφέρθηκε ότι, όπως σε όλες τις περιπτώσεις παιδιών που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, έτσι και με τους Ρομά μαθητές, όπου και όποτε κριθεί απαραίτητο, ενεργοποιείται ο εσωτερικός μηχανισμός του σχολείου, (στον οποίο ρόλο έχει όλη η οργανωτική δομή), ο οποίος φροντίζει για την ευημερία τους και τη μη εγκατάλειψη του σχολείου.
56. Γίνεται ενημέρωση των γονέων, όποτε κριθεί απαραίτητο, σε σχέση με την παρουσία ή την απουσία των παιδιών στο σχολείο, ενώ υπάρχουν και εσωτερικές διαδικασίες στήριξης και ενίσχυσης των μαθητών, όπως, για παράδειγμα, μέσω του καθηγητή συμβουλευτικής και επαγγελματικής αγωγής, στον οποίο μπορούν να απευθυνθούν, όποτε το επιθυμούν ή όποτε κριθεί αναγκαία η παρέμβασή του. Παράλληλα, υπάρχει και η δυνατότητα στήριξης από την Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας, την παρέμβαση της οποίας καλεί το σχολείο, όταν αυτό κριθεί αναγκαίο.
57. Επιπρόσθετα, έχουν προωθηθεί και άλλα εκπαιδευτικά προγράμματα στα οποία τα παιδιά μπορούν να συμμετάσχουν και να αναπτύξουν επιπλέον δεξιότητες, ενώ παράλληλα προωθείται η κοινωνικοποίησή τους.
58. Σημειώθηκε η δυσκολία καταγραφής του ακριβούς αριθμού των μαθητών που θα έπρεπε να φοιτούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, λόγω της συχνής μετακίνησης των οικογενειών Ρομά. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να επιτευχθεί με την περαιτέρω συνεργασία των συναρμόδιων υπηρεσιών.

(γ) Θέσεις Υπηρεσίας Διαχείρισης Τουρκοκυπριακών περιουσιών

59. Η Υπηρεσία Διαχείρισης Τουρκοκυπριακών περιουσιών έχει την αρμοδιότητα να διαχειρίζεται τις ΤΚ περιουσίες με στόχο την εξυπηρέτηση των αναγκών των προσφύγων, εκτοπισθέντων ή άλλων δικαιούχων, όπως είναι οι Ρομά, με την προσωρινή διάθεσή τους, ενώ παράλληλα προστατεύει ή και μεριμνά να μην παραβιάζονται τα δικαιώματα των ΤΚ ιδιοκτητών.
60. Οι θέσεις του Υπηρεσίας σε σχέση με τις συνθήκες διαβίωσης της Ρομά κοινότητας λήφθηκαν στα πλαίσια συνάντησης που είχαν στις 10/12/2020 Λειτουργοί του Γραφείου μου με τον Διευθυντή της Υπηρεσίας και αρμόδια Λειτουργό της στην Επαρχία Λεμεσού. Στα πλαίσια της συνάντησης, οι Λειτουργοί του Γραφείου μου έκαναν αναφορά και στις γενικές

διαπιστώσεις τους για την κατάσταση των σπιτιών που στεγάζονται οι οικογένειες των Ρομά στην Επαρχία Λεμεσού⁶.

61. Σύμφωνα με τις θέσεις της Υπηρεσίας, η αρμοδιότητά τους για παραχώρηση κατάλληλου χώρου στέγασης στους Ρομά δεν προκύπτει από την ιδιότητα τους αυτή καθ'αυτή ως Ρομά, αλλά από το γεγονός ότι είναι ΤΚ. Ουσιαστικά, η Υπηρεσία εξετάζει τα αιτήματα από Ρομά για στέγαση, στα πλαίσια της ευρύτερης πολιτικής για στέγαση των Τουρκοκυπρίων. Η αρμοδιότητά τους δε, εξαντλείται στη «διαχείριση» των ΤΚ και δεν καλύπτει τη στέγαση όλων των Ρομά.
62. Σύμφωνα με τα δικά τους στοιχεία, στην Επαρχία Λεμεσού διαμένουν περίπου 66 οικογένειες Ρομά, οι 10 εκ των οποίων διαμένουν στον οικισμό προκατασκευασμένων οικιστικών μονάδων στα Πολεμίδα.
63. Η Υπηρεσία διαχειρίζεται περίπου 2000 ΤΚ περιουσίες, κάποιες από τις οποίες παραχωρήθηκαν σε Ρομά οικογένειες.
64. Το βασικό πρόβλημα που εντοπίζει η Υπηρεσία είναι το ότι, συχνά, πολλοί από τους Ρομά εγκαταλείπουν τα σπίτια που τους παραχωρήθηκαν με «προσωποπαγείς συμβάσεις» και/ή τα παραχωρούν σε άλλες οικογένειες, χωρίς την εμπλοκή ή την ενημέρωση της Υπηρεσίας. Με αυτό τον τρόπο, σε αρκετές περιπτώσεις, αρκετές οικογένειες Ρομά να διαμένουν “παράνομα” σε τουρκοκυπριακές περιουσίες – χωρίς, δηλαδή να έχουν συνάψει συμφωνία με την αρμόδια Υπηρεσία .
65. Μία με δύο φορές τον χρόνο, η Υπηρεσία προβαίνει σε έλεγχο και καταγραφή του ποιος μένει στις κατοικίες που παραχωρήθηκαν στους Ρομά
66. Η Υπηρεσία σημειώνει ότι, σύμφωνα με την ισχύουσα διαδικασία, μία ενδιαφερόμενη οικογένεια θα πρέπει πρώτα να απευθυνθεί προς την Υπηρεσία, με αίτημα για παραχώρηση συγκεκριμένου χώρου στέγασης, και, αφ' ότου αξιολογηθεί ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις, τότε συνάπτεται συμφωνία και έκδοση στην οικογένεια σχετικού πιστοποιητικό/ βεβαίωση χρήσης της περιουσίας.
67. Σε περιπτώσεις που, μετά την υποβολή σχετικού αιτήματος, διαπιστώνονται ανάγκες για επιδιορθώσεις/επισκευές, η Υπηρεσία προβαίνει στις απαιτούμενες ενέργειες, αξιοποιώντας το σχετικό κονδύλι που υπάρχει, για σκοπούς διαχείρισης και συντήρησης των ΤΚ

⁶ Βλ. Παραγράφους 71-76 πιο κάτω.

περιουσιών. Τονίστηκε, ωστόσο, ότι η Υπηρεσία δεν μπορεί να προχωρήσει σε επιδιορθώσεις, εάν δεν υπάρχουν συμβάσεις (για χρήση της περιουσίας).

68. Σε σχέση με τις συνθήκες διαβίωσης στον οικισμό στα Πολεμίδα, η Υπηρεσία αναγνώρισε ότι οι πλείστες από τις μονάδες είναι ακατάλληλες για στέγαση και σημείωσε ότι υπάρχει σχέδιο για κατεδάφιση των μονάδων και μετεγκατάσταση των νομίμως διαμενόντων σε άλλους χώρους. Σε ερώτηση κατά πόσο έχουν υποχρέωση να εξεύρουν χώρο στέγασης στις υπόλοιπες οικογένειες, η Υπηρεσία απάντησε ότι, δεν είναι δική τους υποχρέωση η εξεύρεση στέγασης, αλλά η διαχείριση των ΤΚ περιουσιών. Αντίστοιχα, η υποχρέωσή τους σε σχέση με τον οικισμό στα Πολεμίδα, πηγάζει από το γεγονός ότι αυτός κτίστηκε σε ΤΚ περιουσία.
69. Σε ερώτηση κατά πόσο η Υπηρεσία επικοινωνεί με τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας σε περίπτωση που διαπιστωθούν ανάγκες στήριξης κάποιας οικογένειας, αναφέρθηκε ότι κάτι τέτοιο δεν γίνεται.
70. Όσον αφορά την επικοινωνία μεταξύ των Ρομά και της Υπηρεσίας, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες της κοινότητας, σημειώθηκε ότι δεν υπάρχει προκαθορισμένη διαδικασία, ενώ αναγνωρίστηκε ότι, ενδεχομένως, να μην υπάρχει πάντοτε έγκαιρη ανταπόκριση στα αιτήματα των ενδιαφερομένων, λόγω φόρτου εργασίας.
71. Καταληκτικά, ο Διευθυντής της Υπηρεσίας εισηγήθηκε όπως συσταθεί ένας φορέας/ επιτροπή εκ μέρους των Ρομά, ο οποίος να καταγράφει και να προωθεί τις ανάγκες των ρομά στην Υπηρεσία. Εξέφρασε, δε, την ετοιμότητά του να έχει ο ίδιος τακτικές συναντήσεις με ένα τέτοιο φορέα/επιτροπή και να συνδράμει στην επίλυση των προβλημάτων που θα του διαβιβάζονται.

Επιτόπια επίσκεψη

72. Στις 8 Δεκεμβρίου 2020, Λειτουργοί του Γραφείου μου επισκέφθηκαν αριθμό σπιτιών στην περιοχή Αγίου Αντωνίου στη Λεμεσό, όπου διαμένουν οικογένειες Κυπρίων πολιτών Ρομά σε ΤΚ περιουσίες και, στη συνέχεια, μετέβησαν στον οικισμό στα Πολεμίδα, ο οποίος δημιουργήθηκε με προκατασκευασμένες οικιστικές μονάδες, για σκοπούς στέγασης Ρομά.

73. Δυστυχώς, η γενική εικόνα, η οποία απεκομίσθη, είναι ότι οι κατοικίες που διαμένουν η Ρομά αντιμετωπίζουν σοβαρά κατασκευαστικά και λειτουργικά προβλήματα.
74. Οι σημαντικότερες από τις παρατηρήσεις είναι οι ακόλουθες:
- Οι πλείστες οικοδομές έχουν **ρωγμές** στους τοίχους, στις οροφές και στα πατώματα.
 - Οι οροφές κάποιων σπιτιών είναι με καλυμμένες με **τσιγκινες λαμαρίνες**, με αποτέλεσμα να τίθενται θέματα μόνωσης, θέρμανσης, και ασφάλειας από τις καιρικές συνθήκες.
 - Υπάρχουν σοβαρά προβλήματα **υγρασίας** και **μούχλας**, ενώ, όπως αναφέρθηκε, σε περιόδους βροχόπτωσης, πολλά δωμάτια μπάζουν νερό, με αποτέλεσμα να προκαλούνται ζημιές σε έπιπλα και συσκευές. Σε μία περίπτωση, μάλιστα, αναφέρθηκε από ενοίκους ότι, όταν βρέχει, διακόπτουν την παροχή ρεύματος, γιατί φοβούνται για ηλεκτροπληξία.
 - Δεν υπάρχει σε όλα τα σπίτια **παροχή ρεύματος και ζεστού νερού**. (Το γεγονός, δε, ότι σε κάποιους από τους ένοικους αυτών των κατοικιών δεν έχει παραχωρηθεί «βεβαίωση» από την αρμόδια υπηρεσία, για χρήση της κατοικίας, έχει ως αποτέλεσμα να μην τους επιτρέπεται να αιτηθούν στις αρμόδιες αρχές την επανασύνδεση της παροχής ρεύματος και νερού)
 - Παρατηρήθηκε **συνωστισμός** ατόμων σε κάθε σπίτι/ μονάδα – το μέγεθος των σπιτιών και ο αντίστοιχος **αριθμός των δωματίων** δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες του **αριθμού των ατόμων** που διαμένουν μέσα. (Διαπιστώθηκε περίπτωση όπου σε οικία με δύο υπνοδωμάτια διέμεναν οκτώ (8) ενήλικες και τρία (3) παιδιά.
 - Υπάρχει οικογένεια με ανήλικα παιδιά (10 και 5 χρονών, αντίστοιχα) που ζουν σε αυτοσχέδια **παράγκα**, χωρίς ρεύμα, χωρίς νερό και χωρίς αποχωρητήριο. Δανείζονται ρεύμα και νερό από γειτονικά σπίτια και χρησιμοποιούν το αποχωρητήριό τους.
 - Παρατηρήθηκαν σπασμένα παράθυρα, πόρτες, και είδη υγιεινής (μπάνια, νιπτήρες, αποχωρητήρια), τα οποία προκαλούν σοβαρά προβλήματα και δυσκολίες στην καθημερινότητα των ενοίκων.
74. Όσον αφορά στον οικισμό, διαπιστώθηκε ότι αυτός αποτελείται από 16 οικιστικές μονάδες, εκ των οποίων οι 11-12 κατοικούνται στην παρούσα φάση. Στον οικισμό διαμένουν περίπου 60 άτομα, συμπεριλαμβανομένων και ανήλικων παιδιών.
75. Οι κυριότερες παρατηρήσεις για τον οικισμό είναι οι ακόλουθες:
- Κάθε οικιστική μονάδα αποτελείται από μία ορθογώνια κατασκευή (όχι πέραν των 20 τετραγωνικών μέτρων), η οποία εσωτερικά διαχωρίζεται σε

τρεις χώρους – ένα υπνοδωμάτιο, ένα κοινό χώρο (καθιστικό και κουζίνα) και ένα αποχωρητήριο.

- Σε κάθε οικιστική μονάδα διαμένουν από δύο μέχρι πέντε άτομα. Σε μία περίπτωση, μάλιστα, υπάρχει οικογένεια με τρία ανήλικα παιδιά, οι οποίοι κοιμούνται όλοι μαζί σε ένα υπνοδωμάτιο.
- Τρεις μόνο από τις κατοικημένες μονάδες έχουν παροχή ηλεκτρικού ρεύματος και οι περισσότεροι από τους υπόλοιπους διαμένοντες δανείζονται ρεύμα από αυτές.
- Οι οικιστικές μονάδες δεν είναι κατάλληλες για τις κλιματολογικές συνθήκες της Κύπρου – οι κατασκευές είναι τέτοιες που το καλοκαίρι, λόγω των θερμοκρασιών, προσομοιάζουν με θερμοκήπιο, ενώ τον χειμώνα είναι παγωμένες και πολλές μπάζουν νερό όταν βρέχει.
- Ο χώρος γύρω από τον οικισμό είναι γεμάτος σκουπίδια και μπάζα. (Οι ένοικοι ισχυρίζονται ότι δεν ευθύνονται μόνο οι ίδιοι για αυτό, αλλά ότι πολλοί εκτός του οικισμού έρχονται και πετάνε ακαθαρσίες/σκουπίδια, ωσάν να είναι σκουπιδότοπος.)

76. Γενικά ζητήματα που τέθηκαν από τους κατοίκους, τόσο της περιοχής του Αγίου Αντωνίου, όσο και του οικισμού, είναι τα ακόλουθα:

- Έχουν δυσκολία επικοινωνίας με τις αρμόδιες υπηρεσίες, οι οποίες δεν προβαίνουν σε ιδιαίτερες προσπάθειες να τους εξυπηρετήσουν.
- Τέθηκε επανειλημμένως το ζήτημα της απροθυμίας από πλευράς της Υπηρεσίας Διαχείρισης ΤΚ Περιουσιών στη Λεμεσό να δεχθούν τα αιτήματά τους, είτε για επιδιόρθωση των κατοικιών, είτε για εξασφάλιση της σχετικής βεβαίωσης χρήσης συγκεκριμένου σπιτιού. Όπως μάλιστα αναφέρθηκε, δεν τους επιτρέπεται καν να επισκεφθούν τα Γραφεία της Υπηρεσίας και να θέσουν αυτοπροσώπως τα αιτήματά τους.
- Έθεσαν θέμα διακοπής της παροχής του ελάχιστου Ε.Ε.Ε., χωρίς προειδοποίηση, όπως επίσης και καθυστέρησης εξέτασης των αιτήσεων για λήψη ΕΕΕ, γενικότερα.

Αξιολόγηση, από ευρωπαϊκούς θεσμούς σε σχέση με την κατάσταση των Κυπρίων Πολιτών Ρομά .

(α) Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI)

77. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (**ECRI**) του Συμβουλίου της Ευρώπης (ΣΤΕ), υπέβαλε περιοδικές Εκθέσεις σε σχέση με την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Κύπρο.
78. Στις εν λόγω Εκθέσεις η **ECRI** κάνει ειδικότερη αναφορά στα ζητήματα που αφορούν στις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά στην Κύπρο.
79. Η πιο πρόσφατη Έκθεση της για την Κύπρο υποβλήθηκε το 2016, όπου η ECRI σημείωσε τα μέτρα και τις ενέργειες που είχαν στο μεταξύ ληφθεί, σε σχέση με τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των Κυπρίων Ρομά, αλλά και τις προβληματικές πτυχές που εξακολουθούν να παραμένουν και χρήζουν αντιμετώπισης. Μεταξύ άλλων, στην Έκθεσή της, η ECRI επεσήμανε τα ακόλουθα:

Εκπαίδευση

- 80.1 Στον τομέα της εκπαίδευσης, χαιρέτισε, αφενός, τις ενέργειες που ήδη έγιναν, οι οποίες, όπως σημείωσε, έφεραν θετικά αποτελέσματα, συμπεριλαμβανομένης και της μείωσης στα ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου και της βελτίωσης της σχολικής επιτυχίας. Ειδικότερα, ανέφερε, το ότι, η ιστοσελίδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά επιβεβαίωσε ότι έχουν τεθεί σε εφαρμογή τα ακόλουθα μέτρα: ενισχυτική διδασκαλία για την εκμάθηση των ελληνικών κατά τη διάρκεια και μετά το σχολείο, οικονομική στήριξη για βιβλία, μεταφορά, στολές και άλλα σχολικά είδη, δωρεάν πρωινό και μεσημεριανό για μαθητές Ρομά που φοιτούν στα κρατικά δημόσια σχολεία. Ωστόσο, σημείωσε ότι, παρά τη δεκαετή υποχρεωτική εκπαίδευση και τα κίνητρα των κοινωνικών υπηρεσιών με στόχο τη συγκράτηση των παιδιών Ρομά στο σχολείο, η εγγραφή στο σχολείο και η φοίτηση των Ρομά είναι χαμηλή και τα ποσοστά εγκατάλειψης του σχολείου, ιδιαίτερα μετά τη μετάβαση από τη δημοτική στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, είναι υψηλά.
- 80.2 Παρόλο που η ECRI κατανοεί τις δυσκολίες, αν μη τι άλλο το γεγονός ότι ο πληθυσμός των Ρομά μετακινείται συχνά από το ένα μέρος του νησιού στο άλλο, είναι ζωτικής σημασίας για να σπάσει ο κύκλος της φτώχειας και της προκατάληψης και να βελτιωθούν οι προοπτικές και η ενσωμάτωση των Ρομά.
- 80.3 Η ECRI (σύστησε) στις αρχές να επανεξετάσουν και όπου χρειάζεται, να λάβουν τα αναγκαία μέτρα, ώστε να εξασφαλίσουν την υποχρεωτική φοίτηση στο σχολείο όλων των παιδιών Ρομά.

80.4 Επιπλέον, ως αποτέλεσμα της συγκέντρωσης των Ρομά που ζουν σε ορισμένες περιοχές, υπάρχει δυσανάλογος αριθμός Ρομά σε ορισμένα σχολεία, πράγμα που εμποδίζει την ένταξη. Δύο από τα σχολεία ΖΕΠ (ΔΡΑΣΕ) ειδικότερα, είναι κοινώς γνωστά ως «τουρκοκυπριακά».

Στέγαση

80.5 Η πολιτική της κατασκευής προκατασκευασμένων οικιστικών μονάδων για τους Ρομά σε απομονωμένες περιοχές έξω από τη Λεμεσό και την Πάφο έρχεται σε αντίθεση με τη σύσταση της ECRI. Η ECRI εκφράζει τη λύπη της όχι μόνο γιατί οι δύο οικισμοί συνεχίζουν να υπάρχουν, αλλά και διότι οι αρχές έχουν επενδύσει στη βελτίωση ή την κατασκευή νέων μονάδων στέγασης ειδικά για τους Ρομά σε αυτούς τους δύο ειδικά διαμορφωμένους χώρους, μακριά από την επαφή με τα άλλα μέλη της κοινωνίας, προωθώντας έτσι μια πολιτική και πρακτική εκ των πραγμάτων διαχωρισμού.

80.6 Η ECRI επαναλαμβάνει στη σύστασή της όπως οι αρχές κλείσουν τις διαχωριστικές μονάδες κατοικίας για τους Ρομά και μετακινήσουν τους κατοίκους σε περιοχές όπου μπορούν να αναμειχθούν και να ενσωματωθούν με την υπόλοιπη κοινωνία.

Ενίσχυση – κοινωνική στήριξη

80.7 Η ECRI.. (συνέστησε).. οι αρχές να κάνουν χρήση όλων των διαθέσιμων διαύλων χρηματοδότησης για να διασφαλίσουν την επιβίωση του Διακοινοτικού Πολυδύναμου Κέντρου και τις σημαντικές υπηρεσίες ενσωμάτωσης που παρέχει στους Ρομά.

Γενικά συμπεράσματα ECRI

80.8 Η ECRI θεωρεί ότι έχουν μεν γίνει μερικά καλά βήματα στον τομέα της εκπαίδευσης, αλλά ελάχιστα έχουν γίνει ειδικά για τους Ρομά σε άλλους τομείς. Είναι σαφές ότι οι Ρομά, αν και λίγοι σε αριθμό, είναι μια εξαιρετικά ευάλωτη ομάδα που απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή για να βελτιώσει την κατάστασή της.

80.9 Η ECRI (συνέστησε) να αναπτυχθεί μια ολοκληρωμένη στρατηγική για την ένταξη των Ρομά σε όλους τους τομείς της ζωής, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων που αποσκοπούν στην εξάλειψη των διακρίσεων και των προκαταλήψεων, με στόχους και σκοπούς, δείκτες επιτυχίας και ένα σύστημα παρακολούθησης και αξιολόγησης. Αυτό, σημειωσε η ECRI, πρέπει να γίνει σε στενή συνεργασία με τα μέλη της κοινότητας των Ρομά και επαρκής χρηματοδότηση θα πρέπει να διατεθεί για να είναι αποτελεσματική η στρατηγική.

(β) Συμβουλευτική Επιτροπή της Σύμβασης-Πλαισίου για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων του Συμβουλίου της Ευρώπης

80. Η Συμβουλευτική Επιτροπή της Σύμβασης-Πλαισίου για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων, του Συμβουλίου της Ευρώπης, στην πέμπτη Γνωμοδότησή της για την Κύπρο, η οποία δημοσιεύθηκε στις 7 Νοεμβρίου 2019, αναφέρει τα εξής, σε σχέση με την προστασία των Κύπριων Ρομά:

81.1 Παρόλο που, σύμφωνα με την επίσημη θέση των αρχών, οι Κύπριοι Ρομά θεωρούνται μέλη της «τουρκοκυπριακής κοινότητας» και επομένως, δεν αναγνωρίζονται επίσημα ως «εθνική μειονότητα», με την έννοια της Σύμβασης-Πλαισίου, η Συμβουλευτική Επιτροπή σημειώνει με ικανοποίηση ότι, στην πράξη, η Σύμβαση-Πλαίσιο εφαρμόζεται άρθρο προς άρθρο στα άτομα που ανήκουν στην κοινότητα Ρομά.

81.2 Η Συμβουλευτική Επιτροπή επικροτεί τη διαθέσιμη προσφορά ραδιοφωνικών προγραμμάτων για τις θρησκευτικές ομάδες, σημειώνει όμως, την έλλειψη παρόμοιων τηλεοπτικών προγραμμάτων. Θεωρεί, επίσης, ότι η σημερινή προσφορά στα δημόσια μέσα ενημέρωσης, δεν καλύπτει τις ανάγκες άλλων θρησκευτικών και εθνοτικών κοινοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των Ρομά, να εκφράσουν τον πολιτισμό, τις παραδόσεις και τις απόψεις τους.

81.3 Παρά τα διάφορα θετικά μέτρα που έχουν ληφθεί στον τομέα της εκπαίδευσης, τα άτομα που ανήκουν στην κοινότητα των Ρομά παραμένουν κοινωνικά και οικονομικά περιθωριοποιημένα. Πρέπει να διενεργηθεί περαιτέρω έρευνα σχετικά με την κατάσταση της αριθμητικά μικρής ελληνόφωνης ορθόδοξης κοινότητας των Ρομά.

81.4 Η Συμβουλευτική Επιτροπή συνιστά στις αρχές να αναπτύξουν, σε στενή συνεργασία με εκπροσώπους των Ρομά, οργανώσεις και άλλους σχετικούς φορείς της κοινωνίας των πολιτών, λεπτομερές σχέδιο δράσης για την κοινωνική ένταξη των Ρομά και τη συνολική τους συμμετοχή στην κοινωνικοοικονομική ζωή, με σαφείς δείκτες, χρονοδιαγράμματα, κατανομή καθηκόντων και πιστώσεις του προϋπολογισμού, με σκοπό τη βελτίωση ιδίως των συνθηκών διαβίωσης και στέγασης και την εκπόνηση ειδικά σχεδιασμένων προγραμμάτων κατάρτισης για την προώθηση της απασχόλησης των Ρομά.

81.5 Περαιτέρω, η Συμβουλευτική Επιτροπή καλεί τις αρχές όπως:

- Παράσχουν περαιτέρω στήριξη στα προγράμματα ελληνικής γλώσσας για τους μη ελληνόφωνους κατοίκους και να προσφέρουν δωρεάν μαθήματα γραφής και ανάγνωσης στους ενήλικους Ρομά.

- Διασφαλίσουν ότι το δικαίωμα στην εκπαίδευση διαφυλάσσεται για όλα τα παιδιά που ανήκουν σε εθνικές μειονότητες και ευάλωτες ομάδες, όπως οι Ρομά, με την επιβολή, μεταξύ άλλων, της υποχρεωτικής σχολικής φοίτησης ως το 15^ο έτος ηλικίας, προκειμένου να μειωθεί περαιτέρω η συστηματική αδικαιολόγητη απουσία από το σχολείο και η πρόωρη εγκατάλειψή του, ιδίως μεταξύ των παιδιών Ρομά. Για τον σκοπό αυτό, ενθαρρύνει θερμά τις αρχές να αναθέσουν την εκπόνηση ανεξάρτητης μελέτης που να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες εκάστου φύλου, προκειμένου να αξιολογηθούν τα βαθύτερα αίτια της συστηματικής αδικαιολόγητης απουσίας από το σχολείο και της πρόωρης εγκατάλειψής του, στην οποία θα συμμετάσχουν μέλη των κοινοτήτων των Ρομά και οι αρμόδιες αρχές.
- Επενδύσουν περαιτέρω, με επαρκή κρατική χρηματοδότηση από διαρθρωτικά κονδύλια και με τη συνδρομή εξωτερικών χορηγών, στην ένταξη των παιδιών Ρομά στο εκπαιδευτικό σύστημα
- Εξετάσουν το ενδεχόμενο σύστασης κρατικού ιδρύματος, με σαφή εντολή, μεγάλη προβολή και επαρκείς πόρους, το οποίο θα συνεργάζεται με τους αρμόδιους φορείς και θα αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τις ανάγκες των εθνικών μειονοτήτων, των κοινοτήτων των Ρομά, καθώς και άλλων ομάδων που δεν αναγνωρίζονται από το Σύνταγμα.
- Αυξήσουν τους οικονομικούς και ανθρώπινους πόρους που διατίθενται στο Δικοινοτικό Πολυδύναμο Κέντρο Λεμεσού, το οποίο στηρίζει τις οικογένειες των Ρομά και να αξιολογήσουν προσεκτικά τις επιπτώσεις των δημοσιονομικών περικοπών για τα άτομα που ανήκουν στην κοινότητα Ρομά.

Νομικό Πλαίσιο που διασφαλίζει τα ανθρώπινα δικαιώματα των Ρομά

81. Όπως αναφέρεται στο Προοίμιο του Ευρωπαϊκού Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ένωση βασίζεται σε αξίες, όπως η ανθρώπινη αξιοπρέπεια, η ελευθερία, η ισότητα, η δημοκρατία, το κράτος δικαίου και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτές οι αξίες είναι κοινές για όλα τα κράτη μέλη, σε μια κοινωνία πολυφωνίας, ανοχής, αλληλεγγύης, δικαιοσύνης και απαγόρευσης των διακρίσεων.

82. Ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων τονίζει, ακόμη, το γεγονός ότι η Ένωση τοποθετεί τον άνθρωπο στην καρδιά της δράσης της και εδράζεται στις αδιαίρετες και οικουμενικές αξίες της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, της ελευθερίας, της ισότητας και της αλληλεγγύης. Το ίδιο το Άρθρο 1 του Χάρτη αναγνωρίζει ότι η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη και ότι θα πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται.
83. Η αξιοπρέπεια, ωστόσο, του ατόμου διασφαλίζεται μέσα από τον σεβασμό και την απόλαυση όλων των δικαιωμάτων, συλλογικά, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στις αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, στην εκπαίδευση, στην υγεία, στην απασχόληση, αλλά και μέσα από τον σεβασμό της διαφορετικότητας και της ιδιαιτερότητας, χωρίς οποιαδήποτε διάκριση, λόγω, μεταξύ άλλων και της καταγωγής ενός ατόμου.
84. Το Άρθρο 11 του *Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά (Μορφωτικά) Δικαιώματα* προνοεί ότι τα συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε προσώπου για ένα επίπεδο διαβίωσης ανεκτό για το ίδιο και την οικογένειά του, συμπεριλαμβανομένης της κατάλληλης διατροφής, ενδυμασίας και κατοικίας, όπως και το δικαίωμα της συνεχούς βελτιώσεως των συνθηκών διαβίωσής του. Αντίστοιχα, το Άρθρο 25.1 της *Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων* ορίζει ότι κάθε άτομο έχει το δικαίωμα σε ένα βιοτικό επίπεδο ικανό να εξασφαλίσει στο ίδιο και στην οικογένειά του υγεία και ευημερία, ειδικότερα τροφή, ρουχισμό, κατοικία, ιατρική περίθαλψη, απαραίτητες κοινωνικές υπηρεσίες και κοινωνική ασφάλιση.
85. Σε Ευρωπαϊκό, δε, επίπεδο, το Άρθρο 34 του Χάρτη αναγνωρίζει το δικαίωμα πρόσβασης στις παροχές κοινωνικής ασφάλισης, ενώ, προκειμένου να καταπολεμηθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός και η φτώχεια, αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα κοινωνικής αρωγής και στεγαστικής βοήθειας προς εξασφάλιση αξιοπρεπούς διαβίωσης σε όλους όσους δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους.
86. Όσον αφορά στο δικαίωμα στην εκπαίδευση, τόσο το Άρθρο 26 της *Οικουμενικής Διακήρυξης* όσο και το Άρθρο 14 του *Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων* διαφυλάσσει ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση και στην πρόσβαση στην επαγγελματική και συνεχή κατάρτιση, τονίζοντας ότι το δικαίωμα αυτό περιλαμβάνει την ευχέρεια δωρεάν παρακολούθησης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Μάλιστα, το Άρθρο 13 του *Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά (Μορφωτικά) Δικαιώματα*, πέραν της αναγνώρισης του εν λόγω δικαιώματος, διακηρύττει ότι η μόρφωση πρέπει να αποβλέπει στην πλήρη ανάπτυξη της ανθρώπινης προσωπικότητας και του αισθήματος

της αξιοπρέπειάς της και να ενισχύει τον σεβασμό προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες. Παράλληλα, το Άρθρο 2 του *Πρώτου Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου* προνοεί ότι ουδείς δύναται να στερηθεί του δικαιώματος στην εκπαίδευση.

87. Σε σχέση με το δικαίωμα στην απασχόληση, σχετικό είναι το Άρθρο 23.1 της Οικουμενικής Διακήρυξης, σύμφωνα με το οποίο κάθε άτομο έχει το δικαίωμα να εργάζεται και να επιλέγει το επάγγελμά του, να έχει κατάλληλες και ικανοποιητικές συνθήκες εργασίας και να προστατεύεται από την ανεργία. Αντίστοιχη προστασία παρέχεται και από το Άρθρο 15 του *Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων*, όπως και από το Άρθρο 6 του *Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά (Μορφωτικά) Δικαιώματα*, σύμφωνα με το οποίο τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα εργασίας, το οποίο περιλαμβάνει το δικαίωμα κάθε προσώπου να έχει δυνατότητα να κερδίζει τα απαραίτητα για τη ζωή του με εργασία την οποία διαλέγει ή δέχεται ελεύθερα και λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για τη διασφάλιση του δικαιώματος αυτού.
88. Συναφώς με τα πιο πάνω, αντίστοιχη προστασία κατέχει και το δικαίωμα στην υγεία, τόσο σωματική όσο και ψυχική, όπως διαφυλάσσεται από το Άρθρο 12 του *Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά (Μορφωτικά) Δικαιώματα*, καθώς και από το Άρθρο 35 του *Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων*, σύμφωνα με το οποίο κάθε πρόσωπο δικαιούται να έχει πρόσβαση στην πρόληψη σε θέματα υγείας και να απολαμβάνει ιατρικής περίθαλψης.
89. Ειδικότερα, δε, σε σχέση με τα παιδιά, πέραν από το δικαίωμα στην προστασία και τη φροντίδα που απαιτούνται για την καλή διαβίωσή τους, όπως προνοείται από το άρθρο 24 του *Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων*, η *Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού* θέτει, με το Άρθρο 3, το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού ως πρωταρχικό κριτήριο κατά τη λήψη αποφάσεων, οι οποίες το επηρεάζουν. Υποχρεώνει, δε, τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν στο παιδί την αναγκαία για την ευημερία του προστασία και φροντίδα, λαμβάνοντας υπόψη τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των γονέων του ή οποιουδήποτε άλλου προσώπου που είναι νόμιμα υπεύθυνο για αυτό.
90. Η ίδια Σύμβαση (Άρθρο 24) προνοεί όπως τα συμβαλλόμενα κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να απολαμβάνει το καλύτερο δυνατόν επίπεδο υγείας και να επωφελείται από τις υπηρεσίες ιατρικής θεραπείας και όπως επιδιώκουν να διασφαλίσουν το ότι κανένα παιδί δεν θα στερείται το δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες αυτές. Παράλληλα,

το Άρθρο 27, δεσμεύει τα συμβαλλόμενα κράτη να αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε παιδιού για ένα κατάλληλο επίπεδο ζωής που να επιτρέπει τη σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξή του, ενώ σύμφωνα με το Άρθρο 28, τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση και, ειδικότερα, τη δυνατότητα άσκησης του δικαιώματος αυτού προοδευτικά και στη βάση της ισότητας των ευκαιριών.

91. Η διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εθνικό μας δίκαιο κατοχυρώνεται πρωτίστως από το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας, στο Μέρος Δεύτερο του οποίου αναγράφονται τα κατοχυρωμένα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες. Συγκεκριμένα, το Άρθρο 9 διασφαλίζει το δικαίωμα στην αξιοπρεπή διαβίωση, ενώ το Άρθρο 28 κατοχυρώνει υπέρ όλων, χωρίς οποιαδήποτε άμεση ή έμμεση διάκριση, το δικαίωμα της ισότητας ενώπιον του νόμου, της διοίκησης και της δικαιοσύνης και της ίσης προστασίας και μεταχείρισης.
92. Υπό το φως των πιο πάνω, τα ανθρώπινα δικαιώματα των Ρομά διασφαλίζονται μέσα από το υφιστάμενο νομοθετικό πλαίσιο που προστατεύει τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες όλων των κυπρίων πολιτών, ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του καθενός.

Αντιμετώπιση ζητημάτων που αφορούν τους Ρομά σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης

93. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, με Ανακοίνωσή⁷ της το 2010, με θέμα την κοινωνική και οικονομική ένταξη των Ρομά στην Ευρώπη, αναγνώρισε την ευαλωτότητα της ομάδας αυτής του πληθυσμού της Ένωσης και σημείωσε ότι οι διακρίσεις, ο κοινωνικός αποκλεισμός και η απομόνωση που αντιμετωπίζουν οι Ρομά είναι στοιχεία αλληλένδετα και αλληλοενισχυόμενα. Οι Ρομά έχουν περιορισμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση, αντιμετωπίζουν δυσκολίες ένταξης στην αγορά εργασίας και, επομένως, έχουν χαμηλό επίπεδο εισοδημάτων και κακή υγεία, με αποτέλεσμα, υψηλά ποσοστά θνησιμότητας και χαμηλότερο προσδόκιμο επιβίωσης από ότι ο υπόλοιπος πληθυσμός.

⁷ COM(2010)133 τελικό

94. Συνακόλουθα, το 2011, η Επιτροπή ενέκρινε το πλαίσιο της ΕΕ για τις εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά⁸, το οποίο εστιάζει σε τέσσερις βασικούς τομείς: εκπαίδευση, απασχόληση, υγειονομικές υπηρεσίες και στέγαση. Το πλαίσιο καθόρισε μια συνολική προσέγγιση, στην οποία η καταπολέμηση των διακρίσεων εις βάρος των Ρομά και η προώθηση της κοινωνικής και οικονομικής τους ένταξης είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Συγκεκριμένα, κλήθηκαν τα κράτη μέλη να καταρτίσουν ή να επανεξετάσουν τις σχετικές εθνικές στρατηγικές τους, ώστε να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τις προκλήσεις που συνεπάγεται η ένταξη των Ρομά, και να βελτιώσουν με απτό τρόπο την κατάσταση μέχρι το 2020. Σκοπός, ουσιαστικά, του πλαισίου ήταν να βοηθήσει τα κράτη μέλη να βελτιώσουν τη ζωή των Ρομά, μεταβάλλοντας την προσέγγιση ως προς την ενσωμάτωσή τους.
95. Ακολούθως, η Επιτροπή, σε Ανακοίνωσή της το 2012, (με τίτλο «Εθνικές στρατηγικές για την ένταξη των Ρομά: ένα πρώτο βήμα προς την εφαρμογή του πλαισίου της ΕΕ»), εξέθεσε τα αποτελέσματα μιας πρώτης αξιολόγησης όλων των εθνικών στρατηγικών για την ένταξη των Ρομά και ολοκληρωμένων μέτρων πολιτικής και κάλεσε τα κράτη μέλη να εξετάσουν ορισμένες τροποποιήσεις με σκοπό την επίτευξη προόδου. Ενισχύθηκε, δε, ο διάλογος με τα κράτη μέλη, σχετικά με την ένταξη των Ρομά, με τη σύσταση, το 2012, του δικτύου εθνικών **σημείων επαφής** για την ένταξη των Ρομά, προκειμένου να συζητηθούν λύσεις προς αντιμετώπισης των προβλημάτων που εντοπίστηκαν.
96. Στη συνέχεια, το 2013, υιοθετήθηκε Σύσταση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για αποτελεσματικά μέτρα ένταξης των Ρομά στα κράτη μέλη. Σκοπός της Σύστασης είναι η παροχή καθοδήγησης στα κράτη μέλη, ώστε να λάβουν αποτελεσματικότερα μέτρα για την ένταξη των Ρομά και η αυστηρότερη εφαρμογή των οικείων εθνικών τους στρατηγικών ή ολοκληρωμένης δέσμης μέτρων πολιτικής στο πλαίσιο ευρύτερων πολιτικής κοινωνικής ένταξης για τη βελτίωση της κατάστασης των Ρομά και τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των Ρομά και του υπόλοιπου πληθυσμού.
97. Έκτοτε, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε σειρά Ανακοινώσεων⁹ σχετικά με την αξιολόγηση της εφαρμογής του πλαισίου της ΕΕ για εθνικές στρατηγικές ένταξης των Ρομά και της Σύστασης του Συμβουλίου για αποτελεσματικά μέτρα ένταξης των Ρομά στα κράτη μέλη. Παράλληλα,

⁸ COM(2011)173 τελικό

⁹ COM/2013/0454 τελικό, COM(2015) 299 τελικό, COM/2016/0424 τελικό

τόσο το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με σχετικά Ψηφίσματά¹⁰ του, όσο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης με δικά του Ψηφίσματα και Συμπεράσματα¹¹ ανέδειξαν επανειλημμένως το θέμα των Ρομά και την ανάγκη για ολοκληρωμένες στρατηγικές με στόχο την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού τους και την κατ' επέκταση κοινωνική τους ένταξη και βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους.

98. Σε ψήφισμά του που υιοθέτησε στις 17 Σεπτεμβρίου 2020, το **Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο** (ΕΚ) τονίζει ότι, λόγω της διαχρονικής αθιγγανοφοβίας, οι άνθρωποι με καταγωγή Ρομά βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό και βρίσκονται στα υψηλότερα επίπεδα φτώχειας στην Ευρώπη. Ως εκ τούτου, οι Ευρωβουλευτές ζητούν την παροχή εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς, την ενίσχυση της προσχολικής ανάπτυξης και να δοθεί τέλος στις διακρίσεις και τους διαχωρισμούς. Το Ψήφισμα, ανέφερε ακόμη ότι η κατάσταση στην ΕΕ δεν έχει βελτιωθεί, εν μέρει, λόγω «έλλειψης πολιτικής βούλησης».
99. Με το εν λόγω Ψήφισμα, το ΕΚ κάλεσε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να καταθέσει νομοθετική πρόταση με επίκεντρο την καταπολέμηση της φτώχειας και του αντιστιγγανισμού και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και υγείας των Ρομά. Η πρόταση, όπως αναφέρθηκε, θα πρέπει επίσης να περιλαμβάνει **σχέδιο** για την εξάλειψη των ανισοτήτων όσον αφορά στη στέγαση, στην εργασία και στην εκπαίδευση, καθώς επίσης και συγκεκριμένους δεσμευτικούς στόχους για την βελτίωση της ένταξης.
100. Το ΕΚ τονίζει ότι η κρίση του COVID-19 έχει επιδεινώσει την κατάσταση των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων Ρομά, οι οποίοι ζουν στριμωγμένοι σε απάνθρωπες συνθήκες και προειδοποιεί ότι λόγω περιορισμένης πρόσβασης σε υγειονομική περίθαλψη, πόσιμο νερό, εγκαταστάσεις υγιεινής και φαγητό διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να προσβληθούν από τον ιό.
101. Η **Ευρωπαϊκή Επιτροπή**, αναγνωρίζοντας την κατάσταση που επικρατεί και θέλοντας να επιτύχει πρόοδο στο θέμα της ένταξης των Ρομά, προχώρησε σε Ανακοίνωση¹², η οποία δημοσιεύθηκε στις 7 Οκτωβρίου 2020, σε σχέση με το νέο Στρατηγικό Πλαίσιο της ΕΕ για τους Ρομά, για

¹⁰ Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με πτυχές της ένταξης των Ρομά στην ΕΕ οι οποίες άπτονται των θεμελιωδών δικαιωμάτων: καταπολεμώντας την αθιγγανοφοβία, 25 Οκτωβρίου 2017, Ψήφισμα του ΕΕ στη Σύνοδο Κορυφής για τους Ρομά, 7 Ιανουαρίου 2011, Ψήφισμα για την Στρατηγική της ΕΕ για την ένταξη των Ρομά, 7 Ιουλίου 2012

¹¹ Σύσταση του Συμβουλίου για αποτελεσματικά μέτρα ένταξης των Ρομά στα κράτη μέλη, 9 Δεκεμβρίου 2013, Συμπεράσματα του Συμβουλίου σχετικά με την επιτάχυνση της ένταξης των Ρομά, 8 Δεκεμβρίου 2016.

¹² COM(2020) 620 τελικό

ισότητα, ένταξη και συμμετοχή (2020-2030). Βασικός στόχος του Πλαίσιο αυτού είναι η επίτευξη βελτίωσης μέχρι το 2030 και η κάλυψη του χάσματος μεταξύ των Ρομά και του γενικού πληθυσμού.

102. Οι οριζόντιοι στόχοι που έθεσε η Επιτροπή είναι οι ακόλουθοι:

- Καταπολέμηση του αντισιγγανισμού και της διάκρισης
- Μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού ώστε να κλείσει το κοινωνικοοικονομικό χάσμα μεταξύ των Ρομά και του γενικού πληθυσμού
- Προώθηση συμμετοχής μέσω ενδυνάμωσης, συνεργασίας και εμπιστοσύνης
- Αύξηση αποτελεσματικής ίσης πρόσβασης στην ποιοτική συνεκτική εκπαίδευση χωρίς αποκλεισμούς, και, στην ποιοτική και βιώσιμη απασχόληση
- Βελτίωση της υγείας των Ρομά και αύξηση αποτελεσματικής ίσης πρόσβασης στην ποιοτική ιατροφαρμακευτική περίθαλψη
- Αύξηση αποτελεσματικής ίσης πρόσβασης σε κατάλληλη μη απομονωτική στέγαση και βασικές υπηρεσίες

107. Η Επιτροπή, με την πιο πάνω Ανακοίνωση, **καλεί τις χώρες μέλη να αναπτύξουν, να υιοθετήσουν και να εφαρμόσουν συγκεκριμένο στρατηγικό πλάνο/ πλαίσιο για τους Ρομά, το οποίο θα περιλαμβάνει συγκεκριμένα στοιχεία και στόχους** (όπως, αυτοί τίθενται στην Ανακοίνωση). Οι χώρες μέλη θα πρέπει να ολοκληρώσουν τον σχεδιασμό του πλαισίου μέχρι τον Σεπτέμβριο του 2021 και να το παρουσιάσουν στην Επιτροπή.

Πρωτοβουλίες/ Δράσεις ¹³, σε σχέση με την αντιμετώπιση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι Κύπριοι Ρομά

Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας

¹³ Χρύσω Πελεκανή και Λοΐζος Συμεού, Έκθεση παρακολούθησης της κοινωνίας των πολιτών σχετικά με την εφαρμογή των εθνικών στρατηγικών ένταξης των Ρομά στην Κύπρο – Εστιάζοντας στις διαρθρωτικές και οριζόντιες προϋποθέσεις για την επιτυχή εφαρμογή των στρατηγικών ένταξης, Μάιος 2018

108. Το Υπουργείο υλοποίησε Πρόγραμμα με θέμα «Γλώσσα, Πολιτισμός και Παράδοση των Ρομά», το οποίο προέβλεπε τη διενέργεια μίας σειράς μαθημάτων 90 λεπτών τη βδομάδα, για περίοδο 24 εβδομάδων, προς Ρομά μαθητές. Σκοπός του προγράμματος ήταν η ευαισθητοποίηση των μαθητών σχετικά με τη μητρική τους γλώσσα, την ιστορία και τον πολιτισμό τους.
109. Επίσης, το Υπουργείο ανέλαβε πρωτοβουλία για εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας από τους Ρομά, ώστε να αντιμετωπιστούν τα γλωσσικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν στην καθημερινή τους ζωή. Στο πλαίσιο αυτό προχώρησε στην εφαρμογή προγράμματος εκμάθησης της ελληνικής δωρεάν στους Ρομά.

Δήμος Λεμεσού

110. Ο Δήμος Λεμεσού προέβη στη δημιουργία και λειτουργία ενός Δικοινοτικού Πολυδύναμου Κέντρου, το οποίο στεγάζεται και λειτουργεί στις εγκαταστάσεις του παλιού ΤΚ δημοτικού σχολείου στην παλιά ΤΚ περιοχή/ γειτονιά. Το Κέντρο παρέχει κοινωνικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες σε ελληνοκυπρίους και Τουρκοκύπριους, συμπεριλαμβανομένων και των Ρομά, οι οποίοι διαμένουν στη Λεμεσό.
111. Παράλληλα, ο Δήμος διοργανώνει, στο Πολυδύναμο του Κέντρο, μαθήματα ελληνικής γλώσσας σε μη ελληνόφωνους κατοίκους, συμπεριλαμβανομένων και των Ρομά.

Κοινωνία των Πολιτών

112. Τον Ιούλιο του 2017, δημιουργήθηκε η πρώτη μη-κυβερνητική οργάνωση, με την ονομασία CYPROM, η οποία δραστηριοποιείται σε θέματα που αφορούν τους Κύπριους Ρομά. Στη δημιουργία και λειτουργία της οργάνωσης έχουν εμπλακεί και είναι ενεργοί και μέλη της Ρομά κοινότητας. Η CYPROM έχει στόχο να ευαισθητοποιήσει, αλλά και να συμβάλει στη διαχείριση και την επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων των Κυπρίων Ρομά, προβάλλοντας και σεβούμενη την κοινωνική και πολιτιστική τους ταυτότητα.

Συμμετοχή Δημοσίων Αρχών σε Εκπαιδευτικά Προγράμματα

113. Δημόσιες αρχές και Λειτουργοί τους έχουν συμμετάσχει, τα τελευταία χρόνια, σε διάφορα προγράμματα που χρηματοδοτήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση με στόχο την ενδυνάμωση των Ρομά σε όλη την Ευρώπη και στην Κύπρο.

Αναφέρω ενδεικτικά τη συμμετοχή στα ακόλουθα προγράμματα:

- «Ενδοϋπηρεσιακή Κατάρτιση για την Ένταξη των Ρομά (INSETRom).» (Βασίστηκε στην υπόθεση ότι η ανάπτυξη ενδοϋπηρεσιακής κατάρτισης των εκπαιδευτικών, η βελτίωση των πρακτικών τους στην τάξη και η ενίσχυση της σχέσης μεταξύ σχολείου-κοινότητας, ενισχύουν την κοινωνική ένταξή τους και την ισότητα.)
- «Σχολική εκπαίδευση για την ένταξη των Ρομά (SEDRIN)». (Η εφαρμογή του προγράμματος περιελάμβανε διερεύνηση του σχολικού αποκλεισμού των παιδιών Ρομά από τη σκοπιά των οικογενειών τους, καθώς και η διερεύνηση των αναγκών των γυναικών Ρομά, ώστε να είναι σε θέση να στηρίξουν τα παιδιά τους να εγγραφούν στο σχολείο.)
- «Erasmus+ - Σχολεία Μάθησης Κοινοτήτων στην Ευρώπη: Επιτυχείς Εκπαιδευτικές Δράσεις για όλους (SEAS4ALL).» (Οι δραστηριότητες του προγράμματος είχαν στόχο, μέσα από μια σειρά στρατηγικών μέτρων, την αύξηση της εκπαιδευτικής επιτυχίας, της κοινωνικής ένταξης, τη μείωση των απουσιών και της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και της αύξησης της σχολικής επίδοσης.)
- Συμμετοχή στο πρόγραμμα «ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ», (Το οποίο προωθεί ενέργειες προς την κατεύθυνση της κοινωνικής ένταξης των Ρομά, συμπεριλαμβανομένης της ευαισθητοποίησης των γονέων για τη φοίτηση των παιδιών τους στο σχολείο και των προγραμμάτων για την εκμάθηση ελληνικών, για κοινωνικές δεξιότητες και προσωπική υγιεινή.)
- Συμμετοχή στο πρόγραμμα PEER, (Το οποίο είχε στόχο να ενεργοποιήσει τους νέους Ρομά να λαμβάνουν μέρος σε δραστηριότητες που αφορούν στην εκμάθηση για συμμετοχική έρευνα και των εντοπισμό των ζητημάτων που τους απασχολούν, να κατανοούν καλύτερα τα προβλήματα μαθαίνοντας από άλλους, να αναλύουν διάφορα ζητήματα και να είναι σε θέση να διαφοροποιήσουν καταστάσεις, να προβούν σε σχεδιασμό για επίτευξη των αλλαγών και να μοιράζονται με άλλους τις εμπειρίες και τα επιτεύγματά τους.)

Συμπεράσματα / Διαπιστώσεις:

123. Το 2006, το Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη (UNDP), σε Έκθεσή¹⁴ του, χαρακτήρισε τους Ρομά ως την πλέον ευάλωτη ομάδα στην Ευρώπη, από πλευράς επιπέδου φτώχειας (ή κίνδυνου να καταλήξουν στη φτώχεια), λόγω έλλειψης ευκαιριών εκπαίδευσης και απασχόλησης, ανεπαρκούς (σωματικής) ασφάλειας, κακής στέγασης και δυσκολιών πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας. Την τελευταία δεκαετία,

¹⁴ UNDP, At Risk: Roma and the Displaced in Southeast Europe (Bratislava, 2006)

τουλάχιστον, τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και διεθνείς οργανισμοί και θεσμοί με αντικείμενο τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έχουν θέσει στο επίκεντρό τους την προστασία των δικαιωμάτων των Ρομά, την αποπεριθωριοποίησή τους και τη διασφάλιση της κοινωνικής τους ένταξης, με απώτερο στόχο της βελτίωση της ποιότητας και των συνθηκών διαβίωσής τους.

124. Παρόμοια προβλήματα φτώχειας και απομόνωσης, αντιμετωπίζουν, δυστυχώς και οι Κύπριοι πολίτες Ρομά, οι οποίοι επέστρεψαν την τελευταία, περίπου, εικοσαετία στις περιοχές που βρίσκονται υπο τον αποτελεσματικό έλεγχο της Κυπριακής Δημοκρατίας .

125. Η παρούσα Τοποθέτηση σκοπό έχει να καταγράψει την πραγματική καθημερινότητα της Ρομά κοινότητας στην Κύπρο, τις προκλήσεις που έχει να αντιμετωπίσει, τα εμπόδια που έχει να υπερπηδήσει, αλλά και τις ανάγκες που έχει να καλύψει, ώστε να διασφαλιστεί ένα επίπεδο αξιοπρεπούς διαβίωσης.

126. Οι θεματικές που έχουν ήδη καταγραφεί – οι συνθήκες στέγασης, η εκπαίδευση, η δυνατότητα εργασιακής απασχόλησης, η πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας και ευημερίας – είναι παράγοντες αλληλένδετοι και αλληλοεξαρτώμενοι. Χωρίς τη βασική εκπαίδευση/ μόρφωση, και τη συνακόλουθη γνώση της ελληνικής γλώσσας, οι πιθανότητες πρόσβασης στην αγορά εργασίας είναι μηδαμινές, ενώ χωρίς την δυνατότητα απασχόλησης, παρατείνεται η οικονομική εξάρτηση των Ρομά από το κράτος, χωρίς περιθώριο βελτίωσης. Παράλληλα, η στέγαση σε απομονωμένα ή/και ακατάλληλα υποστατικά/σπίτια, αλλά και οι δυσκολίες πρόσβασης σε κατάλληλες υπηρεσίες υγείας, επιτείνουν την κοινωνική περιθωριοποίηση και διευρύνουν το χάσμα μεταξύ των Ρομά και της υπόλοιπης κοινωνίας.

127. Ιδιαίτερα προβληματικές, είναι οι συνθήκες στέγασης της Ρομά κοινότητας που διαπιστώθηκαν στην Επαρχία Λεμεσού. Απο την έρευνα, μας διαφάνηκε ότι τα σπίτια που διαμένουν οι Ρομά είναι ασυντήρητα και παρουσιάζουν πολλά , λειτουργικά και κατασκευαστικά προβλήματα, τα οποία **χρηζουν άμεσων επιδιορθώσεων.**

128. Είναι κατανοητό το ότι, για σκοπούς παραχώρησης δωρεάν ΤΚ κατοικιών, είναι αναγκαίο να υπάρχουν θεσμοθετημένες διαδικασίες για σύναψη σχετικών συμφωνιών με τους δικαιούχους. Είναι, επίσης, κατανοητές οι δυσκολίες που αντιμετωπίζει πολλές φορές η εμπλεκόμενη υπηρεσία από την συχνή μετακίνηση των Ρομά και την υποπαραχώρηση των κατοικιών

σε άλλες οικογένειες, χωρίς την ενημέρωση και έγκρισή της. Ωστόσο, τέτοιας φύσης προβλήματα, θα μπορούσαν να λυθούν με την υιοθέτηση πιο ευέλικτων διαδικασιών και κυρίως, με συχνή επικοινωνία με τους εκάστοτε διαμένοντες στις κατοικίες που διαχειρίζεται η Υπηρεσία.

129. Η συχνή μετακίνηση των Ρομά είναι όντως μια πραγματικότητα που επιφέρει δυσκολίες στον χειρισμό των θεμάτων στέγασής τους αλλά και την απουσία ή την δυσκολία επικοινωνίας με τις αρμοδιες υπηρεσίες .
130. Έντούτοις η ανάγκη αξιοπρεπούς διαβίωσης δεν αφήνει περιθώριο προς την Υπηρεσία Διαχείρισης ΤΚ Περιουσιών για την εξεύρεση λύσεων και προχωρήσει άμεσα στον έλεγχο όλων των κατοικιών που έχουν παραχωρηθεί σε Ρομά οικογένειες, και να προβεί στις αναγκαίες επιδιορθώσεις και έργα συντήρησης που είναι απαραίτητα για τη διασφάλιση ενός αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης των πολιτών αυτών.
131. Θα πρέπει, επίσης, εκεί που είναι αναγκαίο, να ενημερώσει τις ΥΚΕ και να ζητήσει τη συνδρομή τους για κοινωνικής στήριξη συγκεκριμένων οικογενειών ή/και εξεύρεσης άλλου κατάλληλου χώρου για στέγαση .
132. Θα πρέπει δε περαιτέρω να προωθηθεί η υιοθέτηση της διαχρονικής σύστασή της **ECRI** όπως κλείσουν οι απομακρυσμένοι οικισμοί των Ρομά στην ύπαιθρο και οι κάτοικοι μετακινηθούν σε αστικά κέντρα, (όπου θα μπορούν να ενταχθούν ευκολότερα στην ευρύτερη κυπριακή κοινωνία).
133. Μπορεί, ενδεχομένως, η πρακτική της λειτουργίας οικισμών Ρομά να διευκολύνει την ομαδική συγκατοίκηση – κάτι που χαρακτηρίζει, εξάλλου, την συγκεκριμένη κοινότητα – εντούτοις, το επιχείρημα αυτό δεν θα πρέπει να αποτελεί αιτιολόγηση για την εγκατάσταση τους χιλιόμετρα μακριά από οποιοδήποτε αστικό κέντρο και τον φυσικό διαχωρισμό τους από την υπόλοιπη κοινωνία.
134. Σε σχέση με τις μελλοντικές προσπάθειες για βελτίωση των συνθηκών στέγασης των Ρομά, σημειώνω με ικανοποίηση την ετοιμότητα που εξέφρασε ο Διευθυντής της Υπηρεσίας Διαχείρισης ΤΚ Περιουσιών, να έχει, ο ίδιος, τακτικές συναντήσεις με κάποιο φορέα ή επιτροπή που να εκπροσωπεί τους Ρομά και να συνδράμει/παρεμβαίνει στην επίλυση των προβλημάτων που παρουσιάζονται σε επαρχιακό επίπεδο.
135. Η διασφάλιση της πρόσβασης και φοίτησης των Ρομά παιδιών στα σχολεία (τόσο στην πρωτοβάθμια όσο και δευτεροβάθμια βαθμίδα εκπαίδευσης) αποτελεί , το κλειδί για την καλύτερη ένταξή τους στην κοινωνία και την εξασφάλιση, στο μέλλον, καλύτερης ποιότητα ζωής.

136. Εν προκειμένω, θα πρέπει να αναγνωριστούν οι αξιέπαινες δράσεις και πρωτοβουλίες που ανέλαβαν οι εκπαιδευτικές αρχές, με στόχο τη διασφάλιση του δικαιώματος στην εκπαίδευση των παιδιών Ρομά. Η πρόοδος που επιτεύχθηκε είναι σημαντική και εμφανής, κάτι που σημειώνεται εξάλλου και από την ECRl στην πιο πρόσφατη Έκθεσή της για την Κύπρο.¹⁵ Ιδιαίτερα σημαντικές εξελίξεις αποτελούν η ενισχυτική διδασκαλία για την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, η παροχή δωρεάν γευμάτων στα παιδιά και η παροχή μαθημάτων τουρκικής γλώσσας από ΤΚ εκπαιδευτικούς. Δεν μπορώ, επίσης, να μη σημειώσω την προώθηση από το αρμόδιο Υπουργείο, στα πλαίσια του ολοήμερου προαιρετικού σχολείου, μαθημάτων στα Ρομά παιδιά για τη διάλεκτο τους (Kurbetcha) και στοιχεία της κουλτούρας τους.
137. Παρόλα αυτά, παραμένουν ακόμη προσκλήσεις σε σχέση, κυρίως, με τη διασφάλιση της εγγραφής όλων των παιδιών σε σχολεία και την περαιτέρω μείωση του ποσοστού εγκατάλειψης της φοίτησης πριν την ολοκλήρωση της βασικής/ υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Παράλληλη, όμως, αλληλένδετη πρόκληση είναι και η παροχή στα παιδιά αυτά κατάλληλης και ικανοποιητικού επιπέδου μόρφωσης, η οποία θα τους δώσει εκείνες τις βασικές γνώσεις και δεξιότητες που θα τους επιτρέψουν να σπάσουν τον φαύλο κύκλο της περιθωριοποίησης και της φτώχειας. Για τον σκοπό αυτό, απαιτείται η συνεχής αξιολόγηση του επιπέδου της παρεχόμενης εκπαίδευσης, σε συνεργασία με το *Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας και Αξιολόγησης*¹⁶.
138. Ένα ακόμη ζήτημα που χρήζει επαναξιολόγησης είναι το γεγονός ότι τα πλείστα Ρομά παιδιά είναι συγκεντρωμένα σε συγκεκριμένα σχολεία, με μικρό ή μηδαμινό αριθμό ελληνοκύπριων ή ελληνόφωνων μαθητών. Αν και αντιλαμβάνομαι τους λόγους συγκέντρωσης των Ρομά και άλλων αλλόγλωσσων παιδιών σε συγκεκριμένα σχολεία - ειδικότερα τους λόγους που σχετίζονται με τις ανάγκες υιοθέτησης διαφοροποιημένου αναλυτικού προγράμματος που να τους παρέχει επιπλέον στήριξης – το γεγονός της εγγραφής τους σε ξεχωριστά σχολεία, συντείνει στον κοινωνικό διαχωρισμό, αφού δεν υπάρχει οποιαδήποτε κοινωνικοποίηση των Ρομά παιδιών με τα παιδιά των Ελληνοκυπρίων. Όπως, δε, σύστησε η ECRl, η πρακτική αυτή θα πρέπει να αναθεωρηθεί κατά τρόπο που να διασφαλίζει «*μια πιο ίση κατανομή Ελληνόφωνων και μη Ελληνόφωνων παιδιών, σε διαφορετικά σχολεία*»¹⁷.

¹⁵ Βλέπε παράγραφο 79.1

¹⁶ Βλ. Παρ. 51

¹⁷ Βλ. Παρ. 79.1

139. Άμεσα συνδεδεμένο με τη εκπαίδευση είναι και το ζήτημα της πρόσβασης της Ρομά κοινότητας στην απασχόληση. Με βάση τον οικείο Νόμο, οι Κύπριοι Ρομά έχουν πρόσβαση στην αγορά εργασίας κατά τον ίδιο τρόπο όπως και οι υπόλοιποι Κύπριοι πολίτες.
140. Μάλιστα, μπορούν να εγγραφούν και στο σύστημα του Τμήματος Εργασίας, με σκοπό την εξεύρεση απασχόλησης. Παρόλα αυτά, καθότι πολλοί Ρομά δεν μιλάνε ελληνικά (ή είναι περιορισμένη η γνώση τους) ή αγγλικά, μειώνει τις πιθανότητες απασχόλησής τους. Κατά συνέπεια, οι πλείστοι Κύπριοι Ρομά παραμένουν άνεργοι και εξαρτώνται εξ ολοκλήρου από δημόσια επιδόματα/ βοηθήματα, ενώ οι πιθανότητες ανεξαρτητοποίησής τους από το σύστημα κοινωνικοοικονομικής στήριξης είναι μειωμένες.
141. Παρότι, όπως διαπιστώθηκε, κατά καιρούς έγιναν προσπάθειες για ενθάρρυνσή τους να παρακολουθήσουν μαθήματα επαγγελματικής κατάρτισης, εντούτοις, είτε λόγω της απουσίας ενδιαφέροντος από μέρους τους, είτε λόγω της απουσίας στοχευμένης προσέγγισης, οι προσπάθειες αυτές δεν απέδωσαν.
142. Προβλήματα διαπιστώνονται, επίσης, στην πρόσβαση των Κυπρίων πολιτών Ρομά στις δημόσιες υπηρεσίες υγείας, αφού αρκετοί δεν έχουν ενημερωθεί και καθοδηγηθεί να εγγραφούν στο ΓΕΣΥ, ώστε να απολαμβάνουν την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη που είναι διαθέσιμη και στους υπόλοιπους Κύπριους πολίτες. Το πρόβλημα αυτό είναι αλληλένδετο με την περιθωριοποίηση της Ρομά κοινότητας, ειδικότερα εκείνων των μελών της που ζουν σε απομακρυσμένες περιοχές, και επιτείνεται από την απουσία οποιονδήποτε εξειδικευμένων και στοχευμένων μέτρων ενημέρωσής τους για το ΓΕΣΥ και καθοδήγησής τους να εγγραφούν σε αυτό.
143. Ακόμη ένα βασικό εμπόδιο στο θέμα προσβασιμότητας των Ρομά στις υπηρεσίες υγείας, είναι το πρόβλημα επικοινωνίας τους με τους αρμόδιους λειτουργούς και το ιατρικό ή παραϊατρικό προσωπικό, με αποτέλεσμα, είτε να προτιμούν να αποτείνονται σε ιατρούς και νοσοκομεία στις κατεχόμενες περιοχές ή, ακόμη, χειρότερα, να παραμένουν χωρίς ιατρική φροντίδα.
144. Δεν διαπιστώθηκε, ακόμη, να υπήρξε οποιαδήποτε στοχευμένη ενημέρωση της κοινότητας, σε γλώσσα που να κατανοούν, σε σχέση με τα διατάγματα ή τις προφυλάξεις που πρέπει να λαμβάνουν στα πλαίσια περιορισμού της εξάπλωσης του ιού COVID-19.

145. Σε ότι αφορά στη στήριξη που λαμβάνουν οι Ρομά σε θέματα κοινωνικής ευημερίας, όπως διαπιστώθηκε, αυτή περιορίζεται στα πλαίσια των οριζόντιων μέτρων που λαμβάνουν οι ΥΚΕ για στήριξη όλων των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού, χωρίς να υπάρχει οποιαδήποτε στόχευση που να λαμβάνει υπόψη τα ιδιαίτερες της κουλτούρας και του τρόπου ζωής των Ρομά.
146. Σημειώνω εν προκειμένω ότι, τυχόν υιοθέτηση διαφορετικών και εξειδικευμένων μέτρων στήριξης της Ρομά κοινότητας, που να τους διασφαλίζουν ένα ελάχιστο επίπεδο αξιοπρεπούς ζωής, δεν θα αποτελούσε ευμενή προς αυτούς διάκριση, αλλά θα εντασσόταν στα πλαίσια ανάληψης **θετικών δράσεων** τα οποία, βάσει του ευρωπαϊκού δίκαιου, μπορούν να θεσπιστούν για την αντιστάθμιση μειονεκτημάτων που ιστορικά αντιμετωπίζει μια συγκεκριμένη ομάδα λόγω της φυλετικής ή εθνοτικής της καταγωγής¹⁸.
147. Σε κάθε περίπτωση, ο ορισμός Λειτουργιών των ΥΚΕ στις Επαρχίες Λεμεσού και Πάφου με ειδικότερη αρμοδιότητα να στηρίζουν τη Ρομά κοινότητα, θα ήταν βήμα προς τη σωστή κατεύθυνση.
148. Ιδιαίτερα χρήσιμη θα ήταν, επίσης, η προώθηση μία διαδικασίας Χαρτογράφησης του πληθυσμού και των ειδικότερων αναγκών της Ρομά κοινότητας. Η καταγραφή του πραγματικού αριθμού των Ρομά που ζουν στις περιοχές που ελέγχει η Κυπριακή Δημοκρατία και των ειδικότερων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν, θα ήταν ιδιαίτερα χρήσιμη σε όλες τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες και θα επέτρεπε την υιοθέτηση στοχευμένων και αποτελεσματικότερων μέτρων στέγασης, εκπαίδευσης, κοινωνικής και οικονομικής στήριξης, κατάρτισης και, γενικότερα, διευκόλυνσης της ένταξης της κοινότητας στην κοινωνία.
149. Την έλλειψη μια ολοκληρωμένης στρατηγικής για την ένταξη των Ρομά σε όλους τους τομείς της ζωής,
150. Ανάλογη σύσταση, για την εφαρμογή λεπτομερούς Σχέδιου Δράσης για την κοινωνική ένταξη των Ρομά, με σαφείς δείκτες, χρονοδιαγράμματα και κατανομή καθηκόντων, έκανε στη δική της **Έκθεση** και η Συμβουλευτική Επιτροπή του ΣΤΕ για την εφαρμογή της Σύμβασης-Πλαισίου για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων¹⁹.

¹⁸ Π.χ. Άρθρο 5 της Οδηγίας 2000/43/ΕΚ, της 29ης Ιουνίου 2000, περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής

¹⁹ Βλ. παρ. 81.4

151. Βάσει σχετικής Απόφασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, οι ΥΚΕ έχουν αναλάβει υποχρέωση για εκπόνηση δεκαετούς Σχεδίου Δράσης (2021-30), το οποίο να στοχεύει στη διασφάλιση της ισότητας, της ένταξης και της συμμετοχής των Ρομά στην ευρύτερη κοινωνία.

Εισηγήσεις:

152. Υπό το φως όλων των πιο πάνω διαπιστώσεων και συμπερασμάτων , υποβάλλω στις εμπλεκόμενες υπηρεσίες, τις ακόλουθες εισηγήσεις και συστάσεις:

Προς Υπηρεσία Διαχείρισης ΤΚ Περιουσιών:

- Θα πρέπει να γίνει άμεση καταγραφή όλων των λειτουργικών και κατασκευαστικών προβλημάτων που παρουσιάζουν οι ΤΚ κατοικίες στις οποίες διαμένουν Ρομά οικογένειες και να προωθηθούν χωρίς καθυστέρηση, οι αναγκαίες επιδιόρθώσεις τους. Ιδιαίτερη έμφαση, ενόψει και του ότι έχουμε πλέον εισέλθει στον Χειμώνα, θα πρέπει να δοθεί στην επιδιόρθωση προβλημάτων στεγάνωσης των σπιτιών και στην εξεύρεση τρόπων, αποκατάστασης της παροχής ζεστού νερού και ηλεκτρικού ρεύματος σε όλες τις κατοικίες.
- Θα πρέπει επίσης να καταγραφούν τα Ρομά άτομα που διαμένουν στην παρούσα φάση σε ΤΚ κατοικίες που διαχειρίζεται και να τα καθοδηγηθούν ώστε να εξασφαλίσουν τις σχετικές βεβαιώσεις χρήσης/κατοχής των σπιτιών, για να είναι σε θέση αυτά να υποβάλουν αιτήσεις για παροχή ρεύματος και νερού, αλλά και για οποιεσδήποτε άλλες παροχές/ επιδόματα.
- Σε περιπτώσεις οικογενειών που διαμένουν σε παντελώς ακατάλληλους χώρους (όπως αυτοσχέδιες παράγκες), να εξεταστούν εναλλακτικές λύσεις στέγασής τους σε άλλες κατοικίες.

- Να εγκαθιδρυθεί διάυλος επικοινωνίας με τα Ρομά άτομα και να διασφαλίσει ότι αυτά μπορούν να επικοινωνούν και να διαβιβάζουν εύκολα στην Υπηρεσία τα όποια σχετικά με τις κατοικίες αιτήματά τους, είτε προσωπικά είτε με άλλο τρόπο
- Να εξεταστεί κατά πόσο οι οικογένειες που διαμένουν στους οικισμούς που αναγέρθηκαν στο ύπαιθρο, μπορούν να μεταφερθούν σε ΤΚ κατοικίες που βρίσκονται στα αστικά κέντρα.
- Τέλος ο Διευθυντής της Υπηρεσίας θα πρέπει να μεριμνήσει για εφαρμογή της εισήγησης του, για τακτικές συναντήσεις με φορέα/επιτροπή που εκπροσωπεί τους Ρομά (όπως την Οργάνωση CypROM) και να παρεμβαίνει εκεί που χρειάζεται για επίλυση προβλημάτων που προκύπτουν.

Προς τις Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού:

- Να εντατικοποιήσει τις προσπάθειες που καταβάλλει για εντοπισμό όλων Ρομά παιδιών που φθάνουν σε ηλικία υποχρεωτικής φοίτησης και να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για εγγραφή τους στα σχολεία.
- Για το σκοπό αυτό, να επιδιώξει να έχει συνεργασία και ενημέρωση από άλλες αρμόδιες αρχές του κράτους αλλά κυρίως να έχει συνεργασία με τους γονείς των παιδιών ώστε μέσα απο την κατάλληλη ενημέρωση και τυχόν εκπαίδευση τους, να καταστεί εφικτή η αναγκαία επιχειρηματολογία που θα πείσει τους εν λόγω γονείς να στηρίζουν την παραμονή των παιδιών τους στο σχολείο .
- Να εντατικοποιήσει τις προσπάθειες του για παραμονή των Ρομά παιδιών στο σχολείο, τουλάχιστον μέχρι τη συμπλήρωση της βασικής/ υποχρεωτικής φοίτησης και να συνεχίσει την στήριξη που ήδη παρέχει όσον αφορά την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, της διαλέκτου των Ρομά και της παράδοσης τους.

- Να γίνει προσπάθεια προς πάσα κατεύθυνση για την παροχή στα Ρομά παιδιά, κατάλληλου επιπέδου μόρφωσης, η οποία θα τους επιτρέψει στο μέλλον να ενταχθούν στη κοινωνία και, ειδικότερα, στην αγορά εργασίας,
- Σε συνεργασία με τους γονείς Ρομά και λαμβάνοντας υπόψη τις απόψεις και τις θέσεις τους να τεθεί επι τάπητος το ενδεχόμενο αναθεώρησης, της πρακτικής που θέλει την συγκέντρωση Ρομά παιδιών σε συγκεκριμένα σχολεία ,ώστε να διασφαλίζεται πιο ισότιμη κατανομή τους σε διαφορετικά σχολεία μαζί με ελληνόφωνους μαθητές.
- Να εξεταστεί το ενδεχόμενο στήριξης των ενηλίκων Ρομά με την χορήγηση βασικής εκπαίδευσης η οποία να τους παρέχει την δυνατότητα εργοδότησης έστω και περιορισμένης.

Προς τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας:

- Όπως μεριμνήσουν, με πρωτοβουλία τους και σε συνεργασία με άλλες εμπλεκόμενες αρχές, να προωθηθεί άμεσα Χαρτογράφηση της Ρομά κοινότητας και των πραγματικών αναγκών της, και, στη βάση αυτής της Χαρτογράφησης, να προωθήσουν μέτρα κοινωνικής στήριξης τα οποία θα είναι στοχευμένα και, συνακόλουθα πιο αποτελεσματικά.
- Όπως γίνει πρόνοια για τον ορισμό Λειτουργών ΥΚΕ στις επαρχίες Πάφου και Λεμεσού, που να έχουν ειδικότερη αρμοδιότητα, και ευθύνη, για την κοινωνική στήριξη της Ρομά κοινότητας. Οι Λειτουργοί αυτοί να επισκέπτονται συχνά τις περιοχές όπου διαμένουν Ρομά, ώστε να εντοπίζουν έγκαιρα τις ανάγκες τους και να καταβάλλουν άμεσα προσπάθειες για κάλυψή τους
- Όπως υλοποιηθεί με πρωτοβουλία τους και σε συνεργασία με τον Οργανισμό Ασφάλισης Υγείας, για την άμεση ενημέρωση των Ρομά για τα δικαιώματά τους σε σχέση με τη λήψη ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης, και, να τους καθοδηγήσουν για σκοπούς εγγραφής στο ΓΕΣΥ.
- Σε συνεργασία με άλλες υπηρεσίες του Υπουργείου στο οποίο υπάγονται ή/και την Αρχή Ανάπτυξης Ανθρώπινου Δυναμικού, να ληφθούν μέτρα για την οργάνωση συγκεκριμένων προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, ειδικά στοχευμένων για την Ρομά κοινότητα.
- Κατά την ετοιμασία του δεκαετούς Σχεδίου δράσης για προώθηση της ισότητας και της ένταξης των Ρομά στην ευρύτερη κοινωνία, θα πρέπει :

- Οι δράσεις και τα μέτρα που θα προβλέπονται, θα έχουν επίκεντρο τον σεβασμό και την προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ρομά, και θα διασφαλίζουν τα δικαιώματά τους σε αξιοπρεπή διαβίωση και στέγαση, σε βασική εκπαίδευση, σε κατάλληλη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και σε προστασία από τυχόν διακρίσεις.
- Να ληφθούν υπόψη οι θέσεις των άλλων εμπλεκόμενων υπηρεσιών, οι θέσεις και ανησυχίες της ίδιας της Ρομά κοινότητας, οι θέσεις και απόψεις της Κοινωνίας των Πολιτών, καθώς και οι εισηγήσεις, όπως αυτές καταγράφονται στην παρούσα Έκθεση.
- Εν κατακλείδι θα πρέπει να ακολουθηθεί μια ολιστική προσέγγιση στην αντιμετώπιση των ζητημάτων που αφορούν στους Ρομά, για την εγκαθίδρυση δίαυλων επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ όλων των αρμόδιων υπηρεσιών και την προώθηση στοχευμένων βραχυπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων μέτρων, τα οποία θα στηρίξουν και θα ενισχύσουν ουσιαστικά και αποτελεσματικά τα μέλη της Ρομά κοινότητας.
- Το **δε, εν λόγω Σχέδιο Δράσης** που Κυπριακή Δημοκρατία ανέλαβε με βάση τις υποχρεώσεις της ως κράτος - μέλος της **Ευρωπαϊκής Ένωσης, θα πρέπει να έχει στο επίκεντρο τον σεβασμό και την προστασία των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ρομά, με έμφαση στη διασφάλιση των δικαιωμάτων που κατοχυρώνουν την αξιοπρεπή διαβίωση, τη στέγαση, την βασική εκπαίδευση, την κατάλληλη ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και την προστασία από πιθανές διακρίσεις.**
- Όσο αφορά τα διατάγματα ή τις προφυλάξεις που πρέπει να λαμβάνουν στα πλαίσια περιορισμού της εξάπλωσης του ιού **COVID-19**, θα πρέπει να υπάρξει στοχευμένη ενημέρωση της κοινότητας, σε γλώσσα που να κατανοούν.
- Τέλος προς την υλοποίηση του σχεδίου δράσης θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη η πέμπτη **Γνωμοδότησή για την Κύπρο, της Συμβουλευτικής Επιτροπής της Σύμβασης-Πλαισίου για την Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων, του Συμβουλίου της Ευρώπης** η οποία δημοσιεύθηκε στις 7 Νοεμβρίου 2019 σε σχέση με την προστασία των Κύπριων πολιτών Ρομά, καθώς επίσης η τελευταία Έκθεση της **ECRI** του 2016 και τις εκεί εισηγήσεις της.

-
156. Υποβάλλω την παρούσα Τοποθέτησή μου στην Υπουργό Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, στον Υπουργό Εσωτερικών, στον Υπουργό Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού και Νεολαίας, στον Υπουργό Υγείας και στους αντίστοιχους Γενικούς Διευθυντές και Γενική Διευθύντρια, για ενημέρωση, προβληματισμό και την λήψη αναγκαίων μέτρων, προς υλοποίηση των εν λόγω εισηγήσεών .
157. Αντίγραφο, επίσης, αποστέλλεται στην Πρόεδρο της μη-κυβερνητικής οργάνωσης CypROM, για ενημέρωση.

Μαρία Στυλιανού-Λοττίδη
Επίτροπος Διοικήσεως και
Προστασίας Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
Εθνική Ανεξάρτητη Αρχή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων